

בגידה וחיים עם "ידועה בציבור" – עילה לכפיית גט?

מאת

אליאב שוחטמן*

בדין היהודי, לא ניתן לכפות גט אלא כאשר קיים לכך יסוד בדין. ההלכה התלמודית אינה מתייחסת כלל לשאלה, אם אפשר לכפות גט על בעל הבוגד באשתו עם אישה אחרת, או עם נשים אחרות. שאלה זו נדונה לראשונה בספרות הפוסקים על ידי בעל ספר האגודה, שסבר כי ניתן לכפות גט בנסיבות כאלה. פסיקה זו מבוססת על מספר נימוקים, ואליהם מצטרפים נימוקים נוספים על ידי בעל ערוך השולחן. בספרות הפוסקים ניתן למצוא דעות לכאן ולכאן. אחד הנימוקים העיקריים לכפיית גט, הוא החשש שמא יידבק הבעל במחלה כתוצאה מחיי אישות עם נשים אחרות, ויעביר את המחלה לאישתו. חשש זה הפך למוחשי ביותר בימינו, עם התפשטותה של מחלת האיידס. בעוד שבעבר היו בתי דין רבניים שנמנעו מכפיית גט בגין בגידת הבעל, הרי שלנוכח המציאות שהתחדשה בתקופה האחרונה, נוטה הפסיקה הרבנית למגמה של כפיית גט בשל הסכנה לאישה בהמשך החיים המשותפים עם בעל שחי עם נשים אחרות.

א. הצגת הבעיה

ב. פסקו של מהרז"ך, בעל "ספר אגודה"

1. מניעות מכוח שבועה או תנאי מכללא
2. חוסר היכולת לספק את צרכי אישתו
3. בגידת הבעל חמורה יותר מהעילות המוכרות לכפיית גט

ג. נימוקים נוספים לכפיית גט על פי "ערוך השולחן"

1. פגיעה בעונתה של האישה
2. מאיסות
3. סכנה לאישה

ד. ראיות

1. עדות
2. הודאת הבעל

* פרופ' אליאב שוחטמן, מרצה למשפט עברי במכללת שערי משפט.

- ה. חיוב או כפיית גט
1. פסקו של מהרז"ך, וההתייחסות אליו על ידי הבית-יוסף והרמ"א
 2. דעת השוללים כפיית גט
 3. דעת המחייבים כפיית גט
- ו. כפיית גט – רק במוחזק ורגיל לכך
- ז. פסיקת בתי הדין הרבניים
 1. חיוב בגט – אימתי?
 2. כפיית גט
 3. כפייה בדרך של ברירה
- ח. בעל שהוא הומוסקסואל
- ט. חיוב האישה בגט כשהבעל בוגד
- י. סוף דבר

א. הצגת הבעיה

על פי דיני ישראל – גירושין בין בעל ואישה חייבים להיות מתוך רצון הדדי של שני בני הזוג.¹ אם אחד מבני הזוג מתנגד לגירושין, אין בידי בית הדין לכפות את הגירושין אלא אם כן קיימת עילה לכפיית הגט, המוכרת בהלכה. הדרישה הבסיסית הקיימת בהלכה בעניין זה היא, שהכפייה תהיה "כדין":

גט המעושה [=כפוי] בישראל [=על ידי בית דין יהודי] כדין – כשר; שלא כדין – פסול....²

כאשר קיימת בתלמוד עילת גירושין, שבה נעשה שימוש מפורש בלשון "כפייה", אין ספק שניתן לכפות גט. כך הוא, למשל, המצב ביחס למוכה שחין, בעל פוליפוס [=שנודף מאפו או מפיו ריח רע], המקמץ [=אוסף צואת כלבים], המצרף נחושת

1 כך הוא המצב בהלכה כיום, בעקבות חרם דרבנו גרשום, שהשווה את מעמד האישה לזה של האיש, מבחינת הצורך ברצון על מנת להתגרש, ובעקבות תקנתו – אין לגרש אישה בעל כורחה, ראו שו"ת הרא"ש, כלל מב, אות א. קודם תקנת רבנו גרשום, יכול היה הבעל לגרש את אשתו גם בניגוד לרצונה. על פי שו"ת הר"ן, סימן לח, דבר זה פשט איסורו בכל ישראל, ולא ראינו ולא שמענו אישה המתגרשת בעל כורחה. וכן סוברים הרבה מהפוסקים, שדין זה מקובל גם באותן עדות שבהן לא התקבל חרם דרבנו גרשום האוסר ריבוי נשים, ראו בנציון שרשבסקי דיני משפחה 420 (התשמ"ד). ראו עוד מה שמוכר בעניין זה באנציקלופדיה התלמודית כרך יז, ערך "חרם דרבנו גרשום" שצ (התשנ"ג).

2 בבלי, גיטין פה, ע"ב.

והבורסי [=מעבד עורות], שעליהם נאמר במפורש במשנה "שכופין אותן להוציא [=לגרש]"³.

אכן, לא כל אימת שמוכרת זכותה של האישה לגירושין, נעשה שימוש בלשון כפייה, ושאלה היא בהלכה – כלום ניתן לכפות גט גם במקרים כאלה? שאלה נוספת היא: מה הדין באותם מקרים שלגביהם אין כל התייחסות בהלכה התלמודית; האם היעדר התייחסות מהווה הסדר שלילי, ומשמעות הדבר היא שאין האישה זכאית לכפיית הבעל לגירושין, ואולי אפילו אינה יכולה לדרוש את חיובו במתן גט?

אחת העילות לגירושין שהתלמוד אינו מתייחס אליהן כלל ועיקר היא: בגידת הבעל. אין בתלמוד כל התייחסות לשאלה: מה דינו של בעל הבוגד באישתו עם אישה אחרת באופן חד-פעמי, כלום מהווה התנהגות כזו עילה לגירושין? אין בתלמוד גם כל התייחסות לדינו של בעל החי באופן קבוע עם אישה אחרת – מה שנקרא בימינו "ידועה בציבור" – מצב, שהוא חמור יותר ממעשה בגידה חד-פעמי. לשאלות אלה אין גם התייחסות כלשהי בחיבוריהם של חשופי הפוסקים הראשונים: הרי"ף, הרמב"ם והרא"ש.

ענייננו במאמר זה, בכירור השאלה: כלום, למרות העובדה שבגידת הבעל עם אישה זרה, באופן חד-פעמי, או באופן מתמשך, אינה נמנית עם עילות הגירושין שכופים בגינת גט על פי ההלכה התלמודית, מכל מקום יש אפשרות לכפות גט על הבעל?

טרם שנבוא לדון בשאלה זו, ראוי להקדים ולומר: אישה שבעלה בגד בה עם אישה אחרת – מה שיוצר אצלה מאיסות כלפיו – אינה מחויבת לחיות איתו, "דעל דעת הכי [=שעל דעת כן] לא נשתעבדה לכתחילה, דכיון שמצות העונה בעי [=צריכה להיות] בקירוב דעת שלמה ביניהם"⁵. גם אם עדיין לא הוכח בבית דין שהבעל בגד, אבל בידי האישה מקצת ראייה לכך – מותר לה להימנע מלחיות עם בעלה עד אשר יתברר הדבר לאשורו. הטעם לכך הוא, שעל פי ההלכה שפסק הרמב"ם, "אם אמרה מאיסתיהו ואיני

3 בבלי, כתובות עז, ע"א; וראו הלכה בשולחן ערוך, אבן העזר, סימן קנד סעיף א. רשימה זו ידועה בספרות ההלכה כרשימת העילות שכופין עליהן, שבפרק המדיר (להלן: "רשימת פרק המדיר").

4 ידועה היא מחלוקת הראשונים בשאלה: האם ניתן לכפות גט באותן עילות גירושין שבהן נאמר בתלמוד: "יוציא ויתן כתובה"? ראו תוספות, כתובות ע, ע"א, ד"ה "יוציא", שם נחלקו בשאלה זו רבנו יצחק ורבנו חננאל, דעת רבנו יצחק היא שכופים גט, ודעת רבנו חננאל היא שאין כופים גט. שתי דעות אלה מובאות בשולחן ערוך, אבן העזר, סימן קנד סעיף כא, ללא הכרעה, אבל הרמ"א בהגהותיו כתב: "וכיון דאיכא פלוגתא דרבנותא [=כיוון שיש מחלוקת בין הפוסקים] ראוי להחמיר שלא לכוף בשוטים, שלא יהא הגט מעושה". "גט מעושה", הוא גט כפוי, שאם אין בסיס הלכתי לכפייה – הרי הוא פסול.

5 מרדכי גרוס "חייב עונה כשהאשה חושדת בבעלה" דברי משפט ה צ-צא (התשנ"ח). שם נאמר עוד, שבכך שווה דינה של האישה לזה של האיש. שגם הוא, אם "מצא בה דבר ערווה מכווער שנהגה שלא כדת, לית לו שעבוד בזה ולא לאו דלא יגרע".

יכולה להיבעל לו מדעתי – כופין אותו לשעתו לגרשה לפי שאינה כשבויה שתיבעל לשנאווי לה".⁶ אכן, לעניין כפיית גט ולענייני ממונות, אין פוסקים כשיטת הרמב"ם, אבל לעניין זה "שבית הדין יבדקו אם דבריה הם כנים ובינתיים לא תיבעל לו כיון ששנאו בעיניה, מסתבר דשרי לה למיעבד [=שמותר לה לעשות כן], דלא נשתעבדה על כך שיהא שנאווי לה".⁷

השאלה היא אפוא: האם מאיסות זו כלפי בעל שבגד בה עם אחרת, מזכה את האישה רק בהיפרדות מבעלה (ולא תיחשב למורדת), או שמא יש בה גם כדי לשמש בסיס לדרישתה לחיוב הבעל בגט, ולכפייתו לכך בשעת הצורך?⁸

כפי שיתברר להלן, יש די מקורות בהלכה המאפשרים – בתנאים מסוימים לפחות – כפיית גט על בעל הבוגד באישתו. דהיינו, לדעת אותם פוסקים הסוברים כי ניתן לכפות גט בנסיבות כאלה, נחשבת הכפייה לכפייה כדין – מבחינת דרישתה של ההלכה התלמודית, כמבואר לעיל – גם אם אין לכך יסוד בתלמוד. אכן, אין אחידות דעים בשאלה זו, ויש גם פוסקים הסוברים כי אין לכפות גט בגין עילה של בגידה.

לעניות דעתי, המגמה צריכה להיות, שכאשר אין מדובר במעידה חד-פעמית של הבעל, אלא במצב מתמשך של בעל הבז לאישתו וחי עם נשים אחרות, או עם אישה אחת דרך קבע, יש לעשות שימוש בכלים ובמקורות ההלכתיים המאפשרים כפיית גט על בעל כזה. אין הדעת סובלת מצב דברים בו הבעל יחיה את חייו עם אישה, או עם נשים אחרות, באין מפריע, תוך שהוא מעגן את אישתו ומונע ממנה את הזכות הלגיטימית להקים משפחה ולחיות חיי אישות נורמליים. צורך שעה הוא להילחם בבעלים כאלה, בכל הכלים ההלכתיים והחוקיים העומדים לרשות בית הדין, לבל תהיה אפילו אישה אחת, הנבגדת על ידי בעלה ואין לה מושע.

והנה, בעבר הצבעתי על פסיקה של בתי דין רבניים בישראל בסוגיה שלפנינו, בה נמנעו בתי הדין מלפסוק כפיית גט בגין העילה של בגידת הבעל.⁹ שם חיויתי דעתי, כי ראויה שאלה זו לבחינה מחודשת לאור סכנת ההידבקות במחלת האיידס – סכנה, האורבת לפתחו של מי שחי עם נשים חיי אישות, מה שמחייב לכאורה את בית הדין לפסוק כפיית גט בנסיבות כאלה. מה מגמת פניה של הפסיקה הרבנית החדשה? נדון תחילה במקורות ההלכה הבסיסיים שבענייננו, ובעקבות זאת נבחן את פסיקת בתי הדין הרבניים בת זמננו.

6 משנה תורה, אישות, פרק יד, הלכה ח.

7 הרב גרוס, לעיל ה"ש 5, בעמ' צב.

8 זכות ראשונים בליבון סוגיה זו, שמורה לרות הלפרין קדרי "בגידת הבעל כעילה לכפיית גט" מחקרי משפט ז 297-329 (התשמ"ט). מאז, התעשרה הפסיקה הרבנית בכמה פסקי דין חשובים, שיש להם השלכות לנושא זה.

9 ראו אליאב שוחטמן "מחלת האיידס כעילת גירושין" משפטים כה 19, 42 (התשנ"ה).

ב. פסקו של מהרז"ך, בעל "ספר אגודה"

ראשון הפוסקים, שבדבריו מצאנו התייחסות לשאלה שלפנינו, הוא ר' אלכסנדר זוסלין הכהן (גרמניה, המאה ה-14 למנינם) בספרו "ספר אגודה". וזה לשון הפסק:¹⁰

פעם אחת בא מעשה לידי: לאה טוענת על ראובן שהיה רועה זונות והוא כופר. ופסקתי, שאם תביא עדים שהוא כן – יוציא ויתן כתובה. איבעית אימא קרא [=אם תרצה, אומר לך ראייה מן המקרא], איבעית אימא גמרא [=אם תרצה, אומר לך ראייה מן הגמרא], איבעית אימא סברא [=אם תרצה, אומר לך ראייה מן הסברה]. קרא, דכתיב [=מן המקרא, שנאמר] (בראשית לא נ): "אם תקח נשים על בנותי". איבעית גמרא [=אם תרצה, ראייה מן הגמרא], דאמרינן הכא [=שנאמר בגמרא כאן]: "והוא דאפשר בסיפוקיהו" [=אימתי רשאי אדם לשאת יותר מאישה אחת – כאשר הוא יכול לספק את שתיהן במידה הדרושה],¹¹ ובנדון זה כתיב (משלי כט ג): "ורועה זונות יאבד הון". ואיבעית אימא סברא:¹² דגרע [=שמקרה זה גרוע יותר] מכל הנהו דפרק המדיר [=מכל אלה שבהם נאמר במסכת כתובות שכופים בהם גט].

ודוקא שיש עדים שראו אותו עם הארמאית כדרך המנאפים, אבל אם הביאו לו נכריות בנים – עבור זה לא כייפין ליה [=כופים אותו], שראינו כמה נספים בלא משפט בעלילות.

ודוקא שיכולה האשה לבקש עדים שיעידו מעצמם, אבל לא פסקתי להחרים על ככה, דכל ישראל בחזקת כשרות עד שייודע פסלות. גם אמרתי שיעידו העדים זה שלא בפני זה ויחקרו אותם בדרישה ובחקירה כמו על דיני נפשות. ואחרי שפסקתי הכתב, שלחו קרובי האשה תשובת

10 ספר אגודה, יבמות סה, ע"ב, סימן עז. הפסק מובא בהקשר של דברי רבא בגמרא, שם: "נושא אדם כמה נשים, והוא דאפשר בסיפוקיהו" (ראו להלן).

11 לפי גירסה אחרת: "והוא דאית ליה למיזיינינהי" [=שיש לו לזון אותה]. וגירסת ספר אגודה היא כגירסת הרי"ף והרמב"ם, ראו משנה תורה, אישות, פרק יד, הלכה ג. "והוא שיהיה יכול ליתן שאר כסות ועונה כראוי לכל אחת ואחת".

12 בפסק הדין שבתיק (אזורי רח) תשכ"ט/315, פד"ר ח 216 (התשל"א), מצוטט קטע זה שבפסק, תוך חילוף "גמרא" ב"סברא". "סברא: דאמר ביבמות... ואי גמרא, דגרע מכל הנהו דפרק המדיר". לאור ציטוט משובש זה, נאמר בפסק הדין: "והנה לא נתפרש בדברי האגודה לאיזה גמרא נתכוון. אבל נראה בדעת האגודה דכוונתו לדין עוברת על דת יהודית שהיא יוצאת וראשה פרוע וטוה בשוק ומדברת עם כל אדם, ובודאי דרועה זונות גרע מכל הנני...". ובאמת, יסוד הלימוד שרועה זונות גרע מכל המקרים הנזכרים בפרק המדיר, יסודו בסברה שמקורה יתבאר בדברינו להלן.

הר"ם ז"ל,¹³ הועתקה מכתבת ידו, והאריך בו מאד, וכתב כל הני טעמי [=הטעמים האלה] שכתבתי, וסוף דבריו: היכא דאיכא סהדי [=במקום שיש עדים], או כשהודה מעצמו, כפינן ליה להוציא [=כופים אותו לגרש].

"רועה זונות" הוא המינוח ההלכתי לבעל הבוגד באישתו עם נשים אחרות, מקורו של המונח הוא בפסוק (משלי כט ג): "ורועה זונות יאבד הון". "רועה" הוא לשון חיבור ורעות.¹⁴ מבחינת ההגדרה ההלכתית – כדי שאדם ייחשב ל"רועה זונות", אין צורך להוכיח את קשריו עם מספר רב של נשים, וגם בגידה עם אישה אחת, כגון חיים משותפים עם אישה זרה הנחשבת ל"רועה בציבור" שלו, עושה את הבעל ל"רועה זונות".¹⁵

בפסיקתו, מקבל בעל "ספר אגודה" את תביעת האישה לגירושין בשל היות בעלה רועה זונות, ובלבד שתוכיח טענתה בעדים או בהודאת הבעל. את חיובו של הבעל בגט, מבסס המחבר על שלושה נימוקים: אחד מן המקרא, אחד מן הגמרא ואחד מן הסברה. להלן הפירוט:

1. מניעות מכוח שבועה או תנאי מכללא

מן הפסוק שנאמר ביעקב אבינו: "אם תקח נשים על בנותי" – פסוק שנאמר כשלבן השביע את יעקב שלא לקחת נשים נוספות על בנותיו, רחל ולאה – למד מהרז"ך, כי גם אם מעיקר הדין אין מניעה מלקחת אישה נוספת – מכל מקום, אם קיבל עליו אדם התחייבות בשבועה שלא לקחת אישה נוספת, הרי הוא אסור בכך מכוח השבועה. מסתבר, כי כוונתו של מהרז"ך היא, שכיוון שעל פי המצב המשפטי השורר כיום בהלכה, קיימת מניעות מלקחת אישה שנייה מכוח חרם דרבנו גרשום,¹⁶ ודין החרם כשבועה,¹⁷ אם כן אסור לשום אדם לקחת אישה שנייה מכוח מניעות זו. אכן, התקנה שהתקין רבנו גרשום מתייחסת לאיסור לשאת אישה שנייה¹⁸ – ובעל החי עם אישה אחרת אינו נושא אותה – אבל מבחינת רוח התקנה והרציונל שמונח ביסודה, בוודאי

13 יש שסברו שהכוונה לרמב"ם. ראו לדוגמה, שו"ת נושא האפור, סימן לב, אות טז, יט. אבל אין ספק שהכוונה למהר"ם מרוטנבורג, כפי שעולה משו"ת מהר"י ברונא, סימן קסח. ובתשובת ר' יחזקאל קצנלנבויגן, שבספרו של ר' צבי הירש אשכנזי עטרת צבי סימן יא, דף יט ע"ג, אותיות ד, ה.

14 תיק (אזורי חי') 1-21-2720 הדין והדיין 5, 6 (התשס"ד), על פי התרגום והמפרשים.

15 ראו שו"ת קול מבשר, חלק א, סימן נ, ד"ה "בנוגע".

16 ראו שולחן ערוך, אבן העזר, סימן א סעיף י.

17 ראו מדרש תנחומא, פרשת וישב, אות ב: "אמר ר' עקיבא: החרם היא השבועה והשבועה היא החרם"; משפט החרם, חידושי הרמב"ן, דף לח ע"ג (התרפ"ח); שו"ת הר"ן, סימן סה.

18 ראו מה שמובא באוצר הפוסקים על אבן העזר כרך א, סימן סג אות ד, דף יא ע"ב (התשכ"ב), לעניין תחולת החרם על מי שנושא אישה בנישואין אזרחיים או שחי עם אישה כפילגש.

נכון לומר, שגם כאשר אדם בוגד באישתו עם אישה זרה, או חי עם אישה אחרת שלא במסגרת של נישואין, הוא מפר בכך את חובת הנאמנות כלפי אישתו ואת התנאי הבסיסי המונח ביסוד הנישואין (גם אם לא פורש), שלא יקח אישה אחרת עליה.

בהסבירו נימוק זה שבספר האגודה, כותב הרב שאול ישראלי:

עוד קיים כאן הנימוק הראשון שבאגודה שהוא, מצד עצם העובדא שאין אשה מסכימה שידבק באחרות (...שכנראה הוא הנימוק העיקרי). ומכל שכן שמצד החרם דרבינו גרשום ואף מטעם המנהג שבארץ שיש לישא רק אשה אחת, ודאי אשה שנשאת לא על דעת כן נשאה.¹⁹

בפסיקה שניתנה לאחרונה על ידי בית הדין הרבני בטבריה, ביאר בית הדין את פסקו של מהרז"ך, בכתבו, בין יתר דבריו:

גם במקום שנהגו לשאת שתי נשים וכל הנישאת על דעת המנהג נישאת, מכל מקום, המנהג לשאת שתי נשים חל רק בדרך נישואין ולא בדרך זנות. לכן האשה מלכתחילה לא נישאת על דעת שהבעל יהיה רועה זונות. הבעל השתעבד לכתחילה לאשתו, שלא לחיות עם נשים אחרות בדרך של פריצות. לכן מעשה זה של הבעל מהוה הפרת זכותה היסודית של האשה בנישואין, והאשה יכולה לתבוע ממנו לגרשה בגלל הפרת זכותה היסודית.²⁰

הפרת התנאי הבסיסי של הנישואין, שלא לקחת אישה אחרת – בין בנישואין ובין שלא במסגרת נישואין – היא אפוא, בעיני מהרז"ך, עילה לגירושין.

2. חוסר היכולת לספק את צרכי אישתו

בגמרא שאליה נסמך פסקו של מהרז"ך נאמר, שעל פי דין תורה, רשאי אדם לשאת כמה נשים, אבל זאת בתנאי שיש בידו לספק את צרכי כולן כפי המגיע להן. מאחר שעל רועה זונות נאמר, כאמור לעיל, שהוא "מאבד הון", יוצא שבגידתו עם האישה הזרה יוצרת מצב שבו אין האישה החוקית מקבלת את מלוא המגיע לה. בכך מפר הבעל את חובתו הבסיסית שלא לקחת אישה נוספת, כשבכך הוא גורע ממה שמגיע לאישתו. הפרת חובה זו היא, בעיני מהרז"ך, עילה לגירושין, שכן ההיתר לקחת אישה נוספת מותנה ביכולתו הכלכלית של הבעל, ובנסיבות של בעל שהוא רועה זונות – היכולת הזו אינה קיימת.

19 ערעור (גדול) תשל"ט/183, פד"ר יב 24, 26 (התש"מ).

20 תיק (אזורי טב') תשס"ג/923 שורת הדין י קסא, קסז-קסח (התשס"ו), הנימוקים מפי הרב י' אריאל.

ר' צבי אשכנזי, ה"חכם צבי", השיג על נימוקו זה של מהרז"ך וכתב שאין דעתו "נוחה בטעם זה, שיהא נידון על שם סופו כבן סורר ומורה,²¹ דחידוש הוא".²² לפי הבנתו של ה"חכם צבי", כוונת מהרז"ך היא, שכיוון שסופו של רועה הזונות לאבד הונו ולא יוכל לזון את אישתו, זכותה של האישה להתגרש כבר עתה. לפי הבנה זו, קשה לו ל"חכם צבי": והרי רק בן סורר ומורה מצינו שיהא נידון על שם סופו, וזה חידוש, שכן הכלל הוא שיש לזון כל אדם על פי מצבו הנוכחי. כיוון שהכלל הוא, שכל חידוש אין לנו בו אלא חידושו,²³ הרי שלכאורה אי אפשר לזון את רועה הזונות על פי מצבו בעתיד, כשלא יהא בידו לזון את אישתו, אלא על פי מצבו עכשיו. ואם עכשיו יש בידו לזון את אישתו, מדוע יש לחייבו בגט רק משום שבעתיד לא יוכל לזון?

השגה זו בא ליישב ר' אליהו מטרלא.²⁴ לדבריו, אכן מוצאים אנו בהלכה שאדם נידון על שם סופו. דין הוא, שהנושה בחברו ורואה שהלה מבזבז נכסיו, ויש חשש שבהגיע מועד הפרעון לא יהיה לו במה לשלם את חובו, רשאי הוא לתבעו כבר עתה, בטרם הגיע מועד הפרעון.²⁵ לפי זה, דינו של רועה זונות, אליבא דר' אליהו מטרלא, הוא כחייב המבזבז את כספו, שניתן לחייבו בתשלום מיידי של החוב, ואף את רועה הזונות ניתן לכפות לגרש כבר עתה ולחייבו בתשלום הכתובה, שמא לא תהיה לו יכולת לפרוע את הכתובה בעתיד.

שיטת ר' אליהו מטרלא בוקרה על ידי בית הדין הרבני בתל-אביב, באחד מפסקי הדין, בו נדונה תביעת גירושין בעילה של רועה זונות.²⁶ בין היתר כתב בית הדין בפסק דינו, כי "קשה להורות כ'דבר אליהו' המסתמך על דין בעל חוב שמבזבז נכסיו... שאפשר לתבעו תוך זמנו, והרי בהלכה זו נחלקו גדולי עולם", וגם לשיטת הסוברים שניתן לגבות תוך הזמן, "הנה לענין ממון נוהגין כן, אבל לעשות מעשה לכוף לגרש אשה שמא אחר כך לא יהיה לו לשלם כתובה, אין לנו מנהג... ואין להיכנס בספק גט מעושה".²⁷

ושמא יש לומר, כי בכוונת מהרז"ך, המבסס את זכותה של האישה לגירושין, על הטעם ש"רועה זונות יאבד הון", לא היה לומר שרועה זונות נידון על שם סופו. אפשר שכוונתו היא, שרועה זונות מוחזק עתה כמי שאינו מספק את צרכי אישתו. יש לזכור, שפסקו של מהרז"ך בנקודה זו מבוסס על דברי רבא ביחס למי שמבקש לישא אישה

21 ראו רש"י, דברים כא יח, ד"ה "ויסרו אותו": "...בן סורר ומורה נהרג על שם סופו הגיעה תורה לסוף דעתו – סוף שמכלה ממון אביו... ועומד בפרשת דרכים ומלסטם את הבריות. אמרה תורה, ימות זכאי ואל ימות חייב"; לדיניו של בן סורר ומורה, ראו משנה תורה, ממרים, פרק ז.

22 שו"ת חכם צבי, סימן קלג.

23 ראו לדוגמה, שו"ת הרמ"א, סימן קז.

24 שו"ת דבר אליהו, סימן עג.

25 שולחן ערוך, חושן משפט, סימן עג סעיף י.

26 תיק (אזורי ת"א) תשכ"ז/7831, פד"ר ח 254 (התשכ"ח).

27 שם, בעמ' 259.

נוספת: "והוא דאפשר בסיפוקיהו". כלומר, לפי דברי רבא, שהלכה כמותו, מותר לשאת אישה נוספת רק בתנאי שבאפשרותו של הבעל לספק את צרכי שתיהן. על כך אומר מהרז"ך, שרועה זונות אינו עומד בתנאי זה משום שעליו נאמר: "רועה זונות מאבד הון". אין כוונת מהרז"ך לומר **שבעתיד** הוא יאבד הונו ולא יוכל לספק לאישתו את צרכיה, אלא **שכבר עתה** הוא מוחזק כמי שאינו יכול לספק את צרכי אישתו, ולכן זכותה שיחייבו אותו לגרש.

אם כך יש לפרש את נימוקו של מהרז"ך, כי אז אין צורך לבדוק בכל מקרה שבו נתבע רועה זונות לגירושין, האם היותו בוגד באישתו גורם לכך שאינו יכול לספק לה את צרכיה, או שבעתיד לא יוכל לספק לה את צרכיה, אלא בכל מקרה הוא **מוחזק בכך**, ללא כל בדיקה (וחזקה זו אינה ניתנת לסתירה), וכל עוד הוא במצבו זה ואינו חוזר בו מדרכו – האישה זכאית לגירושין. לדעת מהרז"ך, זכותה של האישה, שבעלה רועה זונות לחייב את בעלה בגירושין, נובעת מכך שדינו כמי שנושא אישה על אישתו כשאין בידו לספק לה צרכיה. וכשם שהנושא אישה על אישתו בתנאים כאלה חייב לגרש אם האישה דורשת זאת,²⁸ כך גם דינו של רועה זונות, שהוא חייב לגרש לפי דרישת האישה. ההבדל בין רועה זונות לנושא אישה על אישתו הוא, שבנושא אישה על אישתו יש לבדוק את יכולתו של הבעל לספק לשתי הנשים את כל צרכיהן, ואילו ברועה זונות – כיוון שהוא מוחזק בכך שאין ביכולתו לספק את צרכי אישתו, הרי הוא חייב לגרש ללא כל בדיקה. והדברים צריכים עיון.

3. בגידת הבעל חמורה יותר מהעילות המוכרות לכפיית גט

הסברה, שעליה מבסס מהרז"ך את פסקו היא, שמעשה הבגידה של הבעל באישתו חמור יותר מן המקרים המהווים עילה לכפיית גט ברשימת פרק המדיר. אם באותם מקרים הורו חכמים שכופים בהם גט, **קל וחומר** בבעל שבוגד באישתו. האפשרות לכפות גט, גם כשהדבר לא נאמר במפורש, וזאת על יסוד של קל וחומר, יסודה בתלמוד הירושלמי, שם נאמר:²⁹ "אם מפני ריח הפה כופין – מפני חיי נפש לא כל שכן". לפיכך סבור הירושלמי, כי ניתן לכפות גט על בעל שאינו זן את אישתו. השיטה, שלפיה יש מקום לכפיית גט גם במקרים שלא נזכרו במפורש בתלמוד כעילות לכפייה, וזאת כאשר ניתן להסיק זאת **בקל וחומר** מהעילות לכפיית גט שנזכרו בתלמוד, נקוטה על ידי רבים מהפוסקים.³⁰ שיטה זו נקוטה גם על ידי

28 ראו שו"ת הרא"ש, כלל ח, סימן ז, בסוף התשובה הראשונה; שו"ת הריב"ש, סימן צא; כן ראו בנצי"ן שרשבסקי **דיני משפחה** 62 (התשנ"ג), בדבר זכותה לגירושין של אישה שבעלה נשא אישה שנייה בניגוד לחרם דרבנו גרשום.

29 ירושלמי, גיטין ט, ט.

30 ראו שו"ת הרא"ש, כלל מב, סימן א (תשובת ר' יצחק ב"ר מאיר); שו"ת הריב"ש, סימן קכב; שו"ת תשב"ץ, חלק ב, סימן ח; שו"ת יכין ובוועז, חלק ב, סימן מד, ד"ה "לענין"; שו"ת בית יוסף, דיני

הרא"ש³¹, ולכך נודעת חשיבות רבה. הטעם לכך הוא, שהרא"ש הוא זה שטבע את הכלל: "אין להוסיף על מה שמנו חז"ל בפרק המדיר".³² כלל זה לא מנע מהרא"ש עצמו מלחוות דעתו בזכות כפיית גט בעניינים שבהם אין נזכרת כפייה בתלמוד.³³ בדעת הרא"ש יש לפרש, שכל שניתן להסיק בקל וחומר מהעילות לכפייה שפורשו בתלמוד, או על ידי השוואה עם הטעמים המונחים ביסוד אותן עילות, אין מניעה מלכפות גט גם בעילות שלא פורשו בתלמוד כעילות לכפייה. יש מקום אפוא לומר, שכל שנלמד בקל וחומר, או שניתן לדמותו לאחת מעילות הכפייה הנזכרות בתלמוד, אינו מהווה הוספה על העילות לכפיית גט המנויות בפרק המדיר. לכן גם מי שסבור שאין להוסיף על אותה רשימה, יכול לקבל עילות שלא נזכרו שם במפורש ואשר ניתן להסיק אותן בקל וחומר, או שמדובר בעילות הדומות, מבחינת הטעם המונח ביסודן, לאותן עילות שבהן פורשה כפייה.³⁴

דעתו של הרב שאול ישראלי באחד מפסקי הדין היא, שנימוק זה לכפיית גט ברועה זונות הוא הטעם העיקרי, "שקפידתה של האשה וקנאתה בירך חברתה נפקת ברא [= יוצאת לזנות] גדולה ביותר, ומשום כך הוא דכייפין להוציא".³⁵

ג. נימוקים נוספים לכפיית גט על פי "ערוך השולחן"

שלושה נימוקים נוספים לחיובו, ואף לכפייתו, של הבעל הבוגד במתן גט לאישתו, מצויים בספר הפסיקה המסכם של הרב יחיאל מיכל אפשטיין, ערוך השולחן, ואלו הם:³⁶

יבום וחליצה, סימן ב, ד"ה "ועוד דאפילו"; שו"ת הרמ"א, סימן לו, ד"ה "ואולם יש"; שו"ת ציץ אליעזר, חלק ו, סימן מ; תיק ערעור 1-16-705 אוסף פסקי דין של הרבנות הראשית לארץ ישראל, בית הדין הגדול לערעורין חלק א עט (התש"י).

31 פסקי הרא"ש, כתובות, פרק ז, סימן יט.

32 שו"ת הרא"ש, כלל מג, סימן ג.

33 ראו שו"ת הרא"ש, כלל מב, סימן א, לעניין כפיית גט על בעל נכפה (ומקל וחומר – על אישה נכפית); שם, כלל מג, סימן יג, לעניין בעל הרוצה לילך לארץ אחרת.

34 ראו שו"ת מהרי"ט, חלק א, סימן קיג, ד"ה "והא"; שו"ת ר' מאיר גאויזון, סימן י; שו"ת מהר"ם אלשקר, סימן עג; שו"ת משאת משה, אבן העזר, סימן יז, ד"ה "איברא" (ד"צ של מהדורת קושטאנדינה תצ"ד, דף קנד ע"ב).

35 ערעור (גדול) תש"ל/172, פד"ר ח 275, 280 (התשל"א).

36 ערוך השולחן, אבן העזר, סימן קנד, סעיף טז.

1. פגיעה בעונתה של האישה

בעל הבוגד באישתו עם אישה זרה, פוגע בזכות האישה לעונה, "דרועה זונות ממאס בהיתר, ומים גנובים לו ימתקו". חובת עונה המוטלת על הבעל היא מן התורה (שמות כא י): "שארה כסותה ועונתה לא יגרע"³⁷ ובהפרת חובה זו רואה בעל ערוך השולחן עילה לגירושין. הוא מסתמך על דין התלמוד וכותב: "והרי בש"ס מבואר דבמורד מתשמיש כופין, וכל שכן ברועה זונות דגרוע יותר, כמובן".

אכן, דין התלמוד ביחס למורד אינו אלא שמוסיפים על כתובתו סכום קצוב כל שבוע כדי ללחוץ עליו שימלא חובתו כלפי האישה,³⁸ ולא נאמר במפורש שכופים עליו שיתן גט. אבל שיטת התוספות היא, "דעל כרחך מורד מתשמיש נמי [=גם] כופין להוציא, דאטו [=וכי] לעולם יוסיפו על כתובתה ותתעגן כל ימימה?!"³⁹ כך גם סובר הרא"ש, שדבר פשוט הוא שהאישה זכאית שיכפו את בעלה המורד לגרש, והוא אף מביא ראיה לכך מדין אחר בתלמוד.⁴⁰ שיטת מהר"ם מרוטנבורג היא אמנם שאין כופים גט על המורד באישתו, משום ש"סופו להתפייס",⁴¹ אבל ההלכה הפסוקה בשולחן ערוך היא שכופים גט, כשיטת התוספות והרא"ש. גם הרמ"א בהגהותיו לא הביא שום שיטה חולקת, מה שמוכיח שאף הוא סובר כן.⁴²

יתרה מזו: מתברר, שגם מהר"ם מרוטנבורג, המחמיר במורד באישתו, מסכים שכאשר מדובר ברועה זונות המונע מאישתו את עונתה – ניתן לכפות גט. שהרי שיטת מהר"ם היא, שרק במצב שאין תקנה, כמו בבעל שהוא עקר, זכאית האישה לכפיית גט, אבל "המורד על אשתו מתשמיש, דרתח עלה [=שהבעל כועס עליה] וסופו להתפייס – בהא לא אשכחן שכופין אלא במילי למקריא עברינא [=בזה לא מציינו שכופים אלא בדיבורים, לקרותו עבריין]". מדוע – לשיטת מהר"ם – אין האישה זכאית לכפיית גט כשבעלה מונע ממנה עונה – משום שההנחה היא, שמניעת העונה נובעת מכעס זמני, ובסופו של דבר הבעל, שבמרידתו הרי הוא מצער גם את עצמו,⁴³ עתיד להתפייס, ולכן אין לכפות גט בשל מצב שהוא חולף. הנחה זו אינה קיימת בבעל המונע מאישתו את עונתה בנסיבות בהן הוא חי עם אישה או עם נשים אחרות. שהרי בנסיבות כאלה אין הוא מצער את עצמו, ועלול אפוא להיות שמצב זה עתיד להימשך זמן ממושך, ולכן גם

37 ראו משנה תורה, אישות, פרק יד, הלכה ז; וראו פירוש הרדב"ז, על המשנה תורה, נדרים, פרק ג, הלכה י.

38 ראו בבלי, כתובות סג, ע"א.

39 תוספות, כתובות סג, ע"א, ד"ה "והאמר". לשיטת התוספות, יש להימלך באישה, וכל זמן שהיא מוכנה להסתפק בסנקציה של תוספת שבועית לכתובתה – די בכך, אבל ברגע שהאישה אינה מוכנה להסתפק בכך ודורשת שיכפוהו לגרש – כופים אותו לגרש.

40 פסקי הרא"ש, כתובות, פרק ה, סימן לב.

41 שיטתו מובאת במרדכי, יבמות, פרק ששי, סימן נו.

42 ראו שולחן ערוך, אבן העזר, סימן קנד סעיף ג.

43 ראו חידושי הרשב"א, לכתובות סג, ע"א, ד"ה "והאמר רב", בשם יש מי שתירץ.

מהר"ם יסכים שניתן לכפות גט, כפי שמוכח מתשובת מהר"ם המאוזכרת על ידי מהרז"ך, בפסקו שלפנינו.

בכתבו, כי המורד באישתו – כופים אותו לגרש, הולך אפוא בעל ערוך השולחן בעקבות שיטת התוספות והרא"ש, שעל פיה נפסקה ההלכה בשולחן ערוך. כוונת בעל ערוך השולחן בכתבו, כי "כל שכן ברועה זונות דגרוע יותר", היא, שבסתם מורד באישתו, קיימת, על כל פנים, דעתו של מהר"ם מרוטנבורג שאין כופים גט, משום שההנחה היא, שכיוון שבמניעת עונה מאישתו הוא גם מצער את עצמו, מסתבר שסופו להתפייס. אבל ברועה זונות המונע עונה מאישתו, לא ניתן לקיים את ההנחה שסופו להתפייס, שהרי אין לו כל צער במניעת העונה מאישתו, וכאמור, צריך לומר, לכאורה, שבנסיבות כאלה יסכים גם מהר"ם שניתן לכפותו לגרש, כפי שגם מוכח מתשובתו שבנדון.

2. מאיסות

בעל הבוגד באישתו עם אישה אחרת "בודאי שמאיס עליה". אכן, נחלקו הרמב"ם ורבנו תם בשאלה, אם האישה זכאית לדרוש כפיית גט בשל טענת "מאיס עלי" שיש לה על בעלה. שאילו לדעת הרמב"ם – כופים גט בשל טענה כזו,⁴⁴ אבל לדעת רבנו תם אין כופים גט.⁴⁵ הדעה הרווחת בהלכה היא שאין כופים גט, כשיטת רבנו תם.⁴⁶ אבל דעתו של בעל ערוך השולחן היא, שגם המחזיקים בשיטת רבנו תם יודו שבכגון זה – כופים בכיבור הדברים נראה לומר, שכל טעמו של רבנו תם לכך שאין כופים גט בטענת "מאיס עלי" הוא, שחוששים שמא נתנה עיניה באחר. אבל בנסיבות בהן מוכחת בגידת הבעל עם אישה אחרת, הרי אין כל חשש שמא מאיסותה של האישה נובעת מכך שנתנה עיניה באחר. בגידת הבעל מהווה אמתלה לטענת "מאיס עלי" של האישה, ויש שיטה בהלכה, שלפיה, בנסיבות בהן יש אמתלה לאישה, יסכים גם רבנו תם שניתן לכפות גט.⁴⁷

על המאיסות שיש לאישה שבעלה הוא רועה זונות, עמדו פוסקים אחרים. ר' עקיבא איגר כתב ביחס למשודכת שביקשה לבטל שידוך בגלל קול שיצא על המשודך כי הוא רועה זונות: "דאף אם אינה מאמנת לה [לזונה], מכל מקום כיון דעל ידי זה נתפרסם לרבים שהזונה אמרה כן – גנאי הוא לה לישיב עם בעלה זה ובושה מחברותיה... ונמאס לה להיות לו לאשה".⁴⁸

44 משנה תורה, אישות, פרק יד, הלכה ח.

45 ראו שו"ת הרא"ש, כלל מג, סימן ח.

46 ראו מגיד משנה, על המשנה תורה, אישות, פרק יד, הלכה ח.

47 על מאיסות מוחלטת בגין אלימותו של הבעל כאמתלה מבוררת לצורך כפיית גט על הבעל אליבא דכולי עלמא, ראו גם פסק הדין בערעור תשנ"ד/168 הדין והדיין 2, 3 (התשס"ג). ראו גם פסק הדין בתיק (אזורי חי') תשמ"ב/1530, פד"ר טו 145, 153-154, 159-163, 169, 171 (התש"ן).

48 שו"ת ר' עקיבא איגר, מהדורא תנינא, סימן עז.

על הבושה שיש לאישה "לחלוק את יצועה יחד עם אשה אחרת", וכי היא זכאית לגט לא רק מחמת חדר"ג, "אלא גם מחמת ההשפלה והמום שיש בזה", כתב הרב שלמה דיכובסקי באחד מפסקי הדין. ועוד הוסיף וכתב, "שקרוב לומר, שגם אם אשה נישאה לבעל רועה זונות, ולאחר מכן חזרה בתשובה, ואינה יכולה לשאת את המצב הזה, אזי יחויב הבעל בגט".⁴⁹

ועוד נחזור לעניין המאיסות, כשנעסוק בפסיקת בתי הדין הרבניים בנדון זה.⁵⁰

3. סכנה לאישה

בעל החי עם אישה אחרת מהווה סכנה עבור האישה. הכוונה, ככל הנראה, לסכנת הידבקות במחלות מין, האופיינית למי שחי בהפקרות בתחום זה. אחת מן העילות לכפיית גט שברשימת פרק המדיר היא "מוכה שחין", שאחד מיסודותיה הוא הסכנה שבהמשך החיים המשותפים. הפוסקים קבעו, שלא רק שחין, אלא גם מחלות אחרות שיש בהן סכנת הידבקות, מהוות עילה לכפיית גט, שהרי חמירא סכנתא מאיסורא [= חמורה סכנה מאיסור].⁵¹

לפני ר' יום טוב צהלון נדון עניינה של אישה, שבעלה, בין יתר מעשיו הרעים, "נצטרע מרוב הליכתו אחרי בת אל נכר". דעת המשיב היא, שאם אמנם נצטרע הבעל, "פשיטא דכופין אותו לגרש וליתן כתובה".⁵²

בהסתמכו על הנימוק של "סכנה בדבר", הלך אפוא בעל ערוך השולחן בעקבות הפוסקים, שראו את עילת הגירושין של "מוכה שחין", הנזכרת בתלמוד, כבניין אב לכל מחלה שצפויה ממנה סכנה, כבסיס לכפיית גט.

גם בפסיקה שיצאה מלפני בית הדין הגדול בירושלים בעניין זה (לגבי בעל שלקה במחלת השחפת, שהיא מחלה מידבקת), נאמר:

הנה בתלמוד ובפוסקים הראשונים לא נזכר בגדר מחלה בגוף האיש שבגללה כופין אותו להוציאה, אלא מוכה שחין... הוא הדין, וכל שכן כשמחלת האיש גורמת סכנה לחיי האשה וילדיה. ואמרו חכמים שהאשה

49 ערעור (גדול) 1-22-1510 (כ' באלול התשס"ד). (פורסם באתר האינטרנט של בתי הדין הרבניים rbc.gov.il).

50 ראו להלן, פס' ז(2).

51 שו"ת ר' אליהו מזרחי שבשו"ת מים עמוקים, סימן יט; שו"ת מהר"ם גאויזון, סימן י; שו"ת שער אשר (קובו), חלק א, סימן מה; שו"ת משאת משה, חלק א, אבן העזר, סימן יז. על הכלל: "חמירא סכנתא מאיסורא" כבסיס לכפיית גט, ראו גם פסקי הרא"ש, ליבמות, פרק ו, סימן יג-יד; וראו בית שמואל, לשולחן ערוך, אבן העזר, סימן קנד, ס"ק ט, שכתב, כי בחשש סכנה – כופים גט לכל הדעות.

52 שו"ת מהריט"ץ, סימן רכט.

"לחיים ניתנה ולא לצער ניתנה" ... ואף אנו נאמר בנידון דידן: "לחיים ניתנה ולא לסכנה".⁵³

נימוק זה, של סכנה, כבסיס לכפיית גט על בעל הבוגד באישתו, בוודאי הוא נכון היום, לנוכח התפשטותה של מחלת האיידס, שהיא מחלה קטלנית, שטרם נמצאה לה תרופה, ואם הבעל עלול להידבק במחלה זו כתוצאה מכך שהוא חי חיי אישות עם נשים אחרות, הרי שאין האישה מחויבת להימצא בסכנה מתמדת של הידבקות במחלה נוראה זו, והיא זכאית לכך שיכפו את בעלה לתת לה גט.⁵⁴

ד. ראיות

1. עדות

בפסקו של מהרז"ך מודגש, כי זכותה של האישה לגירושין בעילה של "רועה זונות", היא רק בתנאי שתביא עדים להוכחת טענתה. שם נאמר, כי הצורך הוא "בעדים שראו אותו עם הארמאית [=הנכריה] כדרך המנאפים". אין האישה יכולה להסתמך על ראיות נסיבתיות, כגון שבאו נשים נכריות וטענו שילדו את ילדיהן ממנו. זו אינה ראייה, מכיוון "שראינו כמה נספים בלא משפט בעלילות".

עוד נאמר שם, שהאישה היא זו שצריכה להביא עדים לטענתה על הבעל, ואם אין לה עדים – אין בית הדין מכריז "חרם סתם" כדי לקרוא למי שיודע עדות בדבר, שיבוא ויעיד. הטעם לכך הוא, שמדובר כאן בהליך שיש בו משום דיני נפשות, בעוד ש"חרם סתם" הוא הליך הנקט רק במשפט האזרחי (דיני ממונות). במשפט האזרחי, אין קריאה לעדים לבוא ולהעיד פוגעת בשמו הטוב של אדם, בעוד שבנסיבות שבנידון – אם בית הדין יקרא למי שיודע עדות על פלוני שהוא רועה זונות, שיבוא ויעיד, ייצא על הבעל שם רע בעוד הוא מוחזק בכשרות.⁵⁵

על פי פסקו של מהרז"ך, יש להעיד את העדים זה שלא בפני זה, ולחקרם בדרישה וחקירה כמו בדיני נפשות.

האם צריכים העדים להעיד שראו את מעשה הזנות דווקא? מפסקת בית הדין הרבני בחיפה עולה שלא. אישה אחת הגישה תביעת גירושין נגד בעלה, בעילה של "רועה זונות". הבעל טען שאינו חייב בגט משום שאינו "רועה זונות". לדבריו, אכן נסע

53 "ערעור 1/16/705" אוסף פסקי דין של הרבנות הראשית, בית הדין הגדול לערעורין חלק א עט (התש"י).

54 בנושא זה הרחבתי את הדיבור במאמרי: "מחלת האיידס כעילת גירושין", לעיל ה"ש 9, ראו במיוחד בעמ' 42-44.

55 ראו אברהם פלאגי שמע אברהם סימן ל, דף צד ע"ג.

לחו"ל עם ידידתו ולן עימה בחדר אחד, אך המיטות היו נפרדות. בית הדין דחה את טענת הבעל. בית הדין קבע, ש"רועה", הוא לשון התחברות וריעות:

הקשר של הבעל עם אותה ידידה, בהיותו יוצא עמה לחו"ל יחד ולן עמה באותו חדר, לית מאן דפליג שזה מעיד על 'ריעות' ו'התחברות' וממילא חל עליו הפסוק האמור וההלכה האמורה כנ"ל, ומבלי להתייחס לשאלה באם היה קשר פיזי אם לאו.⁵⁶

למסקנה זו, שאין צורך בעדות על ניאוף דווקא, הגיע גם בית הדין הרבני בנתניה, מתוך דיוק בפסקו של ספר האגודה. מדובר היה בתביעת גירושין שהתבססה על אלימות ועל בגידת הבעל. כאשר לעילת הבגידה, לא נמצאו אמנם די ראיות להוכחת טענת האישה, אבל כבררו עילה זו, כותב בית הדין:

ולכשנדקדק היטב בדברי האגודה והרמ"א שהביאו, שכתבו: 'אם יש עדות בדבר שראו אותו עם מנאפים', ומשמע שראו אותו בחברת מנאפים, ומשמע שלא בעיניו [=צריכים] שיראוהו מנאף ממש, דדוקא לענין לאסור אשה על בעלה בעיניו שיראו כדרך מנאפים, אבל כדי לקבוע שהלה רועה זונות סגי [=די בכך] שיהיה בחברת אנשים שדרכם לנאף, והנסיבות בהם רואים אותם מעידים שהוא רועה זונות. וכן מה שסיים [=בעל ספר אגודה]: 'אבל משום שמביאין לו ילדים כותים אין לחוש, דילמא משקרים עליו', והיינו שהיכא [=שבמקום] שאין אלא תביעה בעלמא שנולדו לו ילדים מכותים, אין בזה בכדי לקבוע שהיה רועה זונות, דלפעמים מעלילים עליו. והיינו שתביעה גרידא כנגדו שנואף אינה מספיקה כדי לקבוע וליתן לו דין רועה זונות, ומשמע על כל פנים שהיכא דאיכא [=שבמקום שיש] יותר מתביעה, והיינו היכא [=במקום] שיש אומדנא שהוא רועה זונות, בזה אזלינן בתר אומדנא ואחר התנהגותו המוכיחה על מעשיו ואף שלא ראינו מעשה.⁵⁷

56 תיק (אזורי חי') 1-21-2720 הדין והדיין 5, 6 (התשס"ד). פסק הדין הוא מיום ה' בתמוז התשס"א.
57 תיק (אזורי נת') 1-24-4562 (ח' בשבט התשס"ו) (פורסם באתר האינטרנט של בתי הדין הרבניים rbc.gov.il, במדור: גירושין). ראו גם פסיקת בית הדין הרבני ברחובות (הרבנים נ' גורטלר, י' שחור וצ' אשכנזי), בתיק (אזורי רח') 1-21-8249 (פורסם באתר נבו. ט"ז בשבט התשס"ו) שבהסתמכו על לשון בעל ספר אגודה, כתב ביחס לנידון שלפניו: "באדם שרגיל ברע, ליצור קשרים ולשוחח שיחת נפש עם נשים זרות באינטרנט, באתרים הידועים לצורך זנות, ודאי הרי בכלל ראו אותו עם מנאפים, ולפי דעת האגודה יש לכפותו לגרש, באם האשה דורשת" פסק הדין אושר על ידי בית הדין הגדול בערעור 1-21-5162. בדין ישבו נשיא בית הדין הרב ש"מ עמאר, והרבנים ש' דיכובסקי וע' בר שלום (י"ג באב התשס"ו).

במקרה אחר, הגישה אישה תביעת גירושין, בטענה כי לבעלה קשרים עם אישה אחרת. הבעל טען, "כי הוא רק שכר חדר בביתה של אותה אשה [אשר התברר כי גם נהגה לשלם את חשבון הסלולרי שלו, ועוד] ואין ביניהם קשרים אחרים". ברוב דעות נפסק, כי הבעל חייב לגרש. בנימוקי פסק הדין של הרב שלמה שפירא נאמר:

אין ספק כי הקשרים בין הגבר והאשה האחרת הם מעבר לקשרי ידידות גרידא. האדם הסביר מבין כי הקשרים ביניהם הם קשרי אישות... לפי ההלכה היה עלינו לאסור את האשה האחרת על בעלה, אילו עדיין היתה נשואה לו, משום שיש כאן 'קלא דלא פסיק' על זנות. מכאן ניתן ללמוד כי יש לנו אומדנא מוכחת על זנותו של הבעל. ניתן לומר כי זה מקרה בו יש אומדנא שהוא 'רועה זונות', וגם אם לא ראינו אותו מנאף הרי שיש לחייבו בגט.⁵⁸

גביית העדות להוכחת מעשיו של הבעל צריכה להיות בבית דין ישראל. לפני ר' יחיאל יעקב ויינברג, נדונה שאלה בדבר אישה שדרשה גט מבעלה, שנשפט ונגזר דינו לארבע שנות מאסר בעוון מעשים מגונים בקטינות. דעת המשיב היא, שאין לכפות את הבעל לגרש מאחר שלא הייתה כאן התראה וגביית עדות על ידי בית דין ישראל, "ואין אנו סומכים על גביית עדות שלהם".⁵⁹

טען הבעל, שעם האישה השנייה התחיל לחיות רק לאחר שעזב את אישתו, והוצרכה האישה להביא עדים כדי להפריך את טענת הבעל – יחויב הבעל בהוצאות שגרים לאישתו.⁶⁰ הוצרכה האישה לשכור חוקר פרטי כדי להוכיח את בגידת הבעל, יחוייב הבעל בהוצאות שכירת החוקר הפרטי. כמו כן, ניתן לחייב את הבעל בהוצאות הדיונים שנדרשו כדי לחייבו בגט, בנסיבות בהן הוא הנושא באחריות לגירושין. מסקנה זו עולה מפסיקה המתייחסת למקרה ההפוך, בו האישה גרמה לגירושין, בבגידתה בבעל, והבעל הוצרך להוציא הוצאות כדי להוכיח את הבגידה.

לבית הדין הרבני בבאר-שבע הוגשה תביעת גירושין על ידי בעל נגד אישתו, בעילה של בגידה. כדי להוכיח את טענת הבגידה, שכר הבעל את שירותיו של חוקר פרטי ושילם לו כמה ששילם. בית הדין קיבל את תביעת הבעל, והחליט לחייב את האישה בהוצאות הבעל בשכירת שירותיו של החוקר הפרטי ובהוצאות הדיון. בנימוקי פסק הדין נקבע:

ללא חוות דעת החוקר הפרטי ספק גדול אם האישה היתה מודה בקיום קשריה עם גבר זר, ומאחר ובגידת האישה היתה עילה מרכזית לגירושין הצדדים... על כן פוסק בית הדין שעל האישה לשאת בהוצאות הנ"ל...

58 תיק (אזורי נת') 1-21-6809 הדין והדיין 9, 4 (התשס"ה). פסק הדין הוא מיום ה' באייר התשס"ד.

59 שו"ת שרידי אש, חלק ג, סימן כט (מהדורת מוסד הרב קוק).

60 חיים ש' שאנן עיונים במשפט חלק א סימן ב, יג (התשס"ה).

מאחר ועילת תביעת הגירוש של הבעל התבססה על בגידת אשתו עם גברים זרים, כאשר האישה הודתה בקיום קשרים עם... היוצא מכך, שהאישה גרמה לגירוש ועל כן בית הדין מחייבה בהוצאות דיון לבעל.⁶¹

טענה האישה בבית הדין, במהלך הדיונים, כי בעלה חי עם אישה אחרת, והעדים שהביאה לא הוכיחו את טענתה, אם כי היה אולי מקום לחשדות האישה – אף על פי שהיה בכך כדי להוציא שם רע על הבעל, מכל מקום אין זו עילה לחייבה בגט, מכיוון שאין דינה כעוברת על דת ולא כמורדת.⁶²

במקרה אחד, הגיע בית דין אזורי למסקנה, כי יש לראות את האישה כמורדת, לחייבה בגירושין ולהפסידה כתובתה, וזאת "עקב סירובה לחזור לבעלה ומניעת יחסי אישות במשך תקופה ארוכה". האישה ערערה לבית הדין הגדול, שהחליט לקבל את הערעור. הרקע להחלטת בית הדין הגדול היה: קשריו של הבעל עם אישה אחרת. וכך נאמר בפסק הדין:

לבעל קשר עם אשה אחרת. זאת הוכח בבית הדין בדרכים שונות, כולל שיחות טלפון רבות ותכופות עם אותה אשה. נכון, שאין ידיעה ברורה מה עשו השנים בחדרי חדרים, אבל בהחלט יש כאן יותר מספק סביר. אם כך, קשה להאשים את האשה באופן פסקני במרידה בבעלה.⁶³

2. הודאת הבעל

פרט להוכחה בעדים, ניתן להוכיח את בגידת הבעל על ידי הודאתו. כך כתב בפסק שלפנינו מהרז"ך, בצטטו את תשובת מהר"ם, שכך הורה. לעניין קבילות ההודאה, לא נחשב אפוא העניין כדיני נפשות, שהרי כידוע, בדיני נפשות אי אפשר להסתמך על הודאת הנאשם. אבל כאן אין מדובר בהתנהגות הבעל במישור של דיני עונשין, ולכן הודאתו קבילה, כמו בדיני ממונות בדרך כלל, שם הכלל הוא: "הודאת בעל דין כמאה עדים דמי".

סברה זו, שלפיה ניתן לחייב אדם על פי הודאתו, אף על פי שבהודאה זו הוא משים עצמו רשע, היא שיטת בעל "התרומות", שבספרו כתב, כי הכלל "אין אדם משים עצמו רשע" אינו:

61 תיק (אזורי ב"ש) 1-21-840 (לא פורסם, י"ח בטבת התשס"ו). ישבו בדין הרבנים א' איגרא, ג' שריין וא' דרשביץ, שכתב את הנימוקים. פסק הדין מאוזכר על ידי השופט מ' דרורי בפסק דינו של בית המשפט המחוזי בירושלים, בש"א 1692/05 (ת"א 6541/04), פס' 45 של פסק הדין.

62 תיק (אזורי ח"י) תשכ"ב/1497, פד"ר ז 110-108 (התשכ"ז).

63 ערעור (גדול) 1-13-016663288 (לא פורסם, כ"א בחשון התשס"ו). פסק דין מפי הרב ש' דיכובסקי, עימו ישבו לדין הראשל"צ, הרב ש"מ עמאר, והרב ע' בר שלום.

אמור אלא לענין עדות, שאדם קרוב אצל עצמו, וכשם שאינו נאמן וכשר לפסול את קרובו לעדות, אבל גבי תביעות – ודאי משביעו בכל דבר שאם יהיו לו עדים, יתחייב לו ממון. ודמיא לההיא דתנן: האומר פתיתי בתו של פלוני – משלם בשת ופגם על פי עצמו ואין משלם קנס, וכן האומר גנבתי – משלם את הקרן על פי עצמו, שאף על פי שאין אדם משים עצמו רשע, אמרינן: כיון דאי אתו סהדי ומסהדי כדבוריה [=שאם באו עדים והעידו כדבריו] – מיחייב, הכי נמי [=כך גם] מיחייב בהודאתו, וכן כשתובע לאחר, כיון דאילו אתו סהדי ומסהדי כטענתיה [=באו עדים והעידו כטענתו] מחייב נתבע ממון, הכי נמי מחייב בתביעתו, ואף על גב דקא משוי עצמו רשע.⁶⁴

בהסבר קבילותה של הודאת הבעל, נאמר בפסק דינו של בית הדין הרבני בתל-אביב:

הכלל של 'הודאת בעל דין כמאה עדים דמי' הוא רק בסכסוכים שבין אדם לחבירו, דשייך בזה תובעים ונתבעים, תביעות והודאות... ענין הכפיה לגירושין מרועה זונות, אינו מצד העבירה שברעיה אחרי זונות... וכשהאשה 'קובלת עליו' ותובעת את הגט – בסכסוך זה עומדים שני בעלי דין, הבעל והאשה, והודאת בעל דין היא הוכחה, כמו בכל ריב אחר בין בעלי דברים.⁶⁵

שתי דרכי ההוכחה לבגידת הבעל – עדים, והודאת הבעל – מובאות על ידי הרמ"א בהגהותיו על השולחן ערוך.⁶⁶

64 ספר התרומות שער כא, חלק ב, סימן ג, תכו (התשמ"ח), הובאו דבריו בבית יוסף, ארבעה טורים, חושן משפט, סימן לד, סעיף לו. הביא דבריו בקשר לענייננו, בעל כנסת הגדולה, אבן העזר, סימן קנד, הגהות בית יוסף, ס"ק מה, שכתב, כי נראה שהבית יוסף נוטה לסברה זו; וראו שו"ת משפט צדק, חלק א, סימן נט, ד"ה 'ומה שבא בשאלה' (ד"צ ירושלים התש"ן דף קצט ע"ב), אם כי מסקנת דבריו היא שאין לכופ גט מחמת הודאתו; ראו גם תשובת מחנה חיים המובאת להלן, סמוך לה"ש 88.

65 תיק (אזורי ת"א) תשי"ג/3899, פד"ר א 5, 12-13 (התשי"ד). בתיק (אזורי י"ם) 2-21-7647 (פורסם באתר נבו, מיום י"א בטבת התשס"ו), חייב בעל בגירושין לאחר שהודה במשכב זכר, ואישר את עדותו של חוקר שהופיע לפני בית הדין. ישבו בדין הרבנים מ' שריב, א"י כלאב וי' יפרח.

66 הגהות הרמ"א לשולחן ערוך, אבן העזר, סימן קנד סעיף א. דוגמה לחיובו של הבעל בגט על סמך הודאתו בקשרים עם נשים, ראה פסק דינו של בית הדין הרבני בתל-אביב, בתיק (אזורי ת"א) תשס"א/378 (לא פורסם, כ"א באלול התשס"א). בדין ישבו הרבנים א"צ שיינפלד, א' ריגר וע' בוזגלו.

ה. חיוב או כפיית גט

1. פסקו של מהרז"ך, וההתייחסות אליו על ידי הבית-יוסף והרמ"א

בגידת הבעל באשתו – האם היא משמשת עילה לחיובו של הבעל בגט, או שניתן גם לכפותו לגרש? על פי פסקו של מהרז"ך, זכאית האישה גם לכפייה. את פסקו הוא פותח אמנם באמירה: "יוציא ויתן כתובה" – אמירה, שמשמעותה עשויה להיות חיוב בלבד, ללא כפייה. אבל מתוך כך שהוא מסיק בקל וחומר על זכותה של האישה לגירושין מן העילות המופיעות ברשימת המדיר, משמע שכוונתו לכפייה, שהרי באותן עילות זכאית האישה שיכפו את הבעל לגרש. וכן משמע מהמשכו של הפסק, ובמיוחד משמעותיים הדברים שהוא מצטט מתוך תשובת מהר"ם, בה נאמר: "היכא דאיכא סהדי [=במקום שיש עדים] או שהודה מעצמו – כייפינן ליה להוציא".

בין הראשונים אין דעה חולקת על פסקו של מהרז"ך. אכן, העובדה שפסק זה הוא היחיד מסוגו, באשר יתר הפוסקים כלל אינם מתייחסים לבעיה שבנדון, היא בעלת משמעות. מרן בעל הבית-יוסף, מביא בחיבורו את פסקו של מהרז"ך, ובעקבותיו – את פסקו של ר' שמחה שבספר אור-זרוע בעניין כפיית גט על בעל המכה את אשתו. על שני הפוסקים כותב הבית-יוסף:

ומכל מקום נראה לי דאין לסמוך על דברי ספר אגודה ורבינו שמחה ואור-זרוע לכפות להוציא על דברים, כיון שלא נזכרו בדברי שום אחד מהפוסקים המפורסמים.⁶⁷

אין הבית-יוסף חולק אפוא על פסקו של מהרז"ך, אלא רק סבור שאין לסמוך עליו לעשות מעשה.⁶⁸

בהתייחסו לדברים אלה, כתב הרמ"א בדרכי-משה:

איני רואה בזו דבריו כלל, דכדאי הם הגאונים לסמוך עליהם... ומה שלא הוזכרו בדברי הפוסקים, אפשר לומר שהיה דבר פשוט בעיניהם, קל וחומר הוא מאומר איני זן [ואיני מפרנס]... ואף שלא היה בנמצא בימי הפוסקים הראשונים ולכן לא הוזכרו, ולכן אין לדחות דברים ברורות בקש. ומכל מקום נראה דטוב שלא לכופו ליתן גט אלא בדרך זה להחרימו או לתופסו בידי עכו"ם או בשוטים שלא להכותה או שיוציא

67 בית יוסף, ארבעה טורים, אבן העזר, סימן קנד, ד"ה "מ"כ בשם ספר אגודה" (דפוס ורשה, דף עו ע"א).

68 ראו שו"ת נושא האפוד, סימן לב, אות יט.

ויתן גט, ובדרך זה לא מקרי כפייה על הגט, רק לקיים מה שמחויב לעשות.⁶⁹

דעת הרמ"א בדרכי-משה היא אפוא, שפסקו של מהרז"ך (כמו של רבנו שמחה) כדאי הוא לסמוך עליו, ואפשר שלרוב פשטות הדברים לא נזכר העניין בדברי הפוסקים. אלא, שמכל מקום, טוב לדעתו שלא לכוף ישירות על הגט אלא לנקוט דרכי כפייה עקיפה (שלא על הגט עצמו).

והנה, בהגהותיו על השולחן-ערוך,⁷⁰ מביא הרמ"א את פסקו של מהרז"ך בשם "יש אומרים", בלא לסייג את הדברים כלל. יש שפירשו, שכוונת הרמ"א בייחסו דעה זו ל"יש אומרים" היא, להשמיע לנו שזו דעת יחיד, שאין לפסוק כמותה, הלכה למעשה, אף שאין עליה חולקים. כך כתב ר' עזריאל הילדסהיימר:

להיתר הרמ"א ברועה זונות אין פקפוק, והרמ"א מביא כמה פעמים בשם "יש אומרים" לא משום שיש חולקין, רק משום שלא מצא רק פוסק אחד, ומנהג לא שייך בדבר שאינו מצוי כל כך, כמובין... אם כן, אין לכופו רק בדברים, ואין המלטה רק על ידי ריצוי שניהם.⁷¹

כוונת דבריו היא, שמדובר בדעה שלא פשטה בהלכה, ולכן גם אם אין מי שחולק עליה, מכל מקום, אין לכפות גט אלא רק לנסות בדרך של "ריצוי שניהם". אכן, לא הכל מסכימים כי אם הרמ"א נוקט לשון "יש אומרים", אין לפסוק כדעה זו. הנה, למשל, גם באשר לעילת הגירושין של אלימות הבעל, נוקט הרמ"א לשון "יש אומרים":

איש המכה אשתו – עבירה היא בידו כמכה חברו, ואם רגיל הוא בכך – יש ביד בית דין ליסרו ולהחרימו ולהלקותו בכל מיני רידוי וכפייה ולהשביעו שלא יעשה עוד, ואם אינו ציית לדברי הבית דין, יש אומרים שכופין אותו להוציא...

על לשון זו של "יש אומרים", נאמר בפסק דינו של בית הדין הרבני הגדול לערעורים, כי "אף על פי שבלשון הרמ"א נאמרה ההלכה בלשון "יש אומרים", לפנינו פסקו של הרמב"ן [=תשובת הרשב"א המיוחסת לרמב"ן, סימן קב, הנ"ל], ולא מצאנו מי שחולק עליו".⁷²

69 דרכי משה, על ארבעה טורים, אבן העזר, שם, ס"ק יז.

70 הגהות הרמ"א, לשולחן ערוך, אבן העזר, סימן קנד סעיף א.

71 שו"ת ר' עזריאל הילדסהיימר, אבן העזר, סימן פט.

72 ערעור (גדול) תשל"ט/73, פד"ר יא 327, 328 (התש"מ). בפועל, הוחלט שם לחייב את הבעל המכה במתן גט לאישתו. ראוי להעיר, כי תשובת הרשב"א הובאה על ידי הגר"א בביאורו לשולחן ערוך, אבן העזר, סימן קנד ס"ק י, ועל כך כתב הרי"א"ה הרצוג "בענין חשש לגט מעושה" הדרום א 3, 25 (התשי"ז): "מי לנו גדול באחרונים כרבינו הגר"א ז"ל והוא מביא מקור הדין [ברמ"א, בשם יש

בין הפוסקים שנדרשו להכריע, הלכה למעשה, בדינו של בעל רועה זונות, אם ניתן לכפותו לתת גט, אם לאו, נחלקו הדעות. יש שסמכו על פסקו של מהרז"ך והורו על כפיית גט, ויש שנזהרו מלכפות גט, במיוחד נוכח דבריו הנ"ל של הבית-יוסף, וגם בשל הלשון "יש אומרים", שאותה נוקט הרמ"א.

2. דעת השוללים כפיית גט

ר' יום טוב צהלון דן בעניינה של אישה, שטענה כי בעלה נצטרע מחמת שהלך אחרי בת אל נכר, ותבעה שיכפוהו לגרש. בתשובתו כתב, שרק אם אמת הדבר **שבפועל** נצטרע – ניתן לכפותו לגרש על יסוד דין התלמוד **במוכה שחין**.⁷³ ואולם, אם אין מדובר אלא **בחשש** שמא יצטרע – אין לכפות גט רק משום שהוא זונה עם בת אל נכר. ואלו דבריו:

ואם לא נצטרע אלא שזונה בכנות אל נכר ומניח את אשתו הכשרה – אף על פי **שלא נכוף אותו לגרש**, כסברת הרמב"ן זלה"ה, נכוף אותו ליתן כתובה.⁷⁴

ר' יוסף מודיאנו נשאל שאלה בדבר דינה, שראובן בעלה היה רועה זונות, "והיה מסית ומפתה לבחורי חמד, אלו בחורי ישראל, שיעשו גם המה מעשיו ותועבותיו... כי על ידי זה היה מאבד ממון רב", ואף הלך אצל הכומרים וביקש לעבוד עבודה זרה, וביקש לפתות גם את אישתו שתעשה כמעשיו. לבסוף, ביקש לחזור לאישתו, והבטיח לה שלא יחזור עוד למעשיו הרעים, אבל היא סירבה לשוב אליו, בטענה שאינה מאמינה לו, והיא מוכנה אף להתעגן ולא לשוב אליו. דעת המשיב היא, שלא ניתן לחייב את האישה לחזור לבעלה לאחר שהוא מאוס בעיניה בשל התנהגותו. התקבלה גם טענת האישה שאינה מאמינה לו, ומנסיבות המקרה עולה כי התשובה שהוא עושה אינה אלא כדי לכלות את שאר ממונה של האישה. אבל לעניין כפיית גט, דעתו של המשיב היא, שאין כופים את הבעל לגרש אלא באותם מקרים השנויים בפרק המדיר.⁷⁵

אומרים] מהרמב"ן תשובה סימן קב שזה קל וחומר ממדיר את אשתו, שכופין אותו בשוטיין ואינו מעיר כלום, שמע מינה שדעתו הקדושה מסכימה".

73 בבלי, כתובות עז, ע"א.

74 שו"ת מהריט"ץ, סימן רכט. באזכרו את סברת הרמב"ן, מתייחס המשיב לאמור קודם לכן בתשובתו: "ואפילו נאמר דאין כופין אותו לגרש, אפשר שיהיה כמו אותן דברים שכתב הרמב"ן ז"ל שמבקשים ממנו לתת גט וליתן כתובה, ואם לא רצה לתת גט – כופין אותו ליתן כתובה".

75 ראש משביר, חלק א, אבן העזר, סימן כז. אכן, יש להעיר, כי בשאלה לא נדרש המשיב לפסוק לעניין כפיית גט, ובעיקר מתייחסת השאלה ליחסים הממוניים שבין האישה לבין בעלה, מה שאינו נוגע לענייננו.

לפני ה"נודע-ביהודה" נדון מקרה בו אדם נשא אישה, וכעבור חצי שנה נעלם למשך 12 שנים. התברר, כי במשך הזמן שבו נעלם, נשא אישה שנייה. כעבור זמן, גירש את השנייה, וברצונו עתה לחזור לאישתו הראשונה. האישה הראשונה סירבה לכך ו"תובעת גירושין אחר שבגד בה ולא היה עמה רק חצי שנה... שוב אינה יכולה לדור עם נחש בכפיפה". הבעל טען להגנתו, ש"מה שנשא אחרת היה על פי איש שאמר לו שמתה אשתו והאמין לדבריו". בתשובתו מתייחס ה"נודע-ביהודה לטיעונים שהעלה הרב השואל, ושבהם צידד בכפיית גט. השואל לא התייחס כלל לפסקו של מהרז"ך, ככל הנראה מן הטעם שהבעל עזב את האישה שעזבה חי, ובפועל לא חי עוד עם אישה אחרת. ה"נודע-ביהודה דחה את טיעוניו של השואל, ומסקנתו הייתה:

שחלילה לכופף האיש הזה בשוטיין ולא בנידוי כלל, ואפילו בדברים לומר לו שאם לא יגרש הוא עברייך גם כן איני מסכים, כיון שהוא אומר שרוצה לדור עם אשתו ולהשכיר עצמו ולעשות כל מה שבכחו לזון ולפרנס, ואם אין ידו משגת – מי יעביד עובדא נגד דעת ר"י ור"ת, דעני אין כופין אותו.⁷⁶ ואמנם הא ודאי שהאשה יכולה לטעון מאיס עלי מחמת בגידתו הזמן הארוך הזה. ואף שלא התרו בו ולכן אין כופין אותו לגרש, מכל מקום היא גם כן אינה מחויבת לדור עמו.⁷⁷

דעת ה"נודע-ביהודה היא אפוא, שאם בפועל אין הבעל בוגד עוד באישתו עם אישה אחרת, והוא אומר שברצונו לשוב לחיות עימה, אין האישה זכאית שיכפוהו לגרש. ר' יואל אונגר מרכניץ סבור אף הוא שאין לכפות גט. במקרה שבו הוא דן, דובר באישה שנודע לה כי בעלה חי עם נכרייה עוד קודם נישואיו ונולדו לו ממנה שני ילדים, "וגם עתה קשור בה ככלב והנה היא הרה לזנונים ממנו". בקשתה של האישה הייתה לגט, והמשיב דן בשאלה, אם ניתן לכופו לגרש.⁷⁸ בתשובתו כתב המשיב כי אין לכפות גט, באשר אין לדמות מקרה זה לפסקו של מהרז"ך. הטעם לכך הוא, שבנסיבות המקרה שלפניו לא דובר בבעל שהוא מאבד הון, והוא גם לא מנע מאישתו את עונתה, ואף נתן לה את מזונותיה, "ואדרבא, היא שהלכה ממנו ואינה עושה שום דבר שחייבת אשה לבעלה". המשיב מביא את שיטת הר"ח,⁷⁹ שבמקום שלא נאמר שכופין – אין לכפות גט, וכותב, שהטעם לכך שבעל ספר אגודה פסק שיש לכפות גט, הוא משום שבנדון שלפניו מדובר היה בבעל שמונע מאישתו כל ענייני אישות, שאליבא דהרא"ש⁸⁰ ניתן לכפות בנסיבות כאלה גט. עוד סבור המשיב, כי בנסיבות המקרה, מאחר שלטענת האישה, בעלה חי עם נכרייה עוד קודם הנישואין, אם כן "איך נכון אותו, דילמא ידעה

76 ראו רמ"א, שולחן ערוך, סימן ע, סעיף ג.

77 שו"ת נודע ביהודה, מהדורא תנינא, אבן העזר, סימן צ.

78 שו"ת ריב"א, חלק ב, סימן כט.

79 תוספות, כתובות ע, ע"א, ד"ה "יוציא".

80 ראו פסקי הרא"ש, יבמות, פרק ו, סימן יא.

מזה, רק סברה אם יהיה לו פת בסלו יעזוב רשע דרכו, והיה לה להתנות עמו על מנת שילך בדרך טובים". לבסוף, עצת המשיב היא:

להשתדל אצל שרי המשפט ששייב לה נדונייתה מטעם שלא יותן לזרים חילה. וזה אין ספק, שאם בידה לברר בעדים שעיסקו עם הזונה הנכרית, שידינו לה לזכותה להוציא ממנו מה שנשאר בעין ממעות נדונייתה ויפשיטו בגדיו וכיליו על המחסור... וכשיראה שיוצג ערום בחוסר כל יהיה נוח להתפשר עמו על הגט.

3. דעת המחייבים בכפיית גט

בין המצדדים בכפיית גט, על פי פסקו של מהרז"ך, יש למנות את ר' צבי אשכנזי, ה"חכם צבי", אשר – כפי שיתברר להלן – סייג אמנם את הכפייה רק לנסיבות שבהן מדובר בבעל שמוחזק ורגיל בניאוף עם נשים, אבל העלה, שלאחר התראה – כופים אותו לגרש.⁸¹

לפני ר' אליהו לרמן (מטרלא) נדונה שאלה בדבר אישה שבעלה רועה זונות, "ונחשד בחשד שיש בו ממש על בת אל נכר ומאכלות אסורות", והיא מבקשת שבעלה יפטרנה בגט. המשיב נדרש לשאלה, אם ניתן לכפות גט במקרה זה.⁸² בפתח דבריו מביא המשיב את דברי רבא ביבמות, שאימתי נושא אדם כמה נשים – רק כשהוא יכול לספק את צרכיהן כראוי. הוא מצטט את דברי הריטב"א בהקשר זה, שכתב, כי במקום ש"המנהג שלא לישא רק אשה אחת, אף רבא מודה דיוציא ויתן כתובה, דאשה על דעת כן לא נשאת". על כך כותב המשיב: "כל שכן היכא דמכניס צרתה בזנות, דאומדן דעת דמוכח טובא דעל דעת כן לא נשאת לו". בהמשך דבריו, מוכיח המשיב, שאם "על ידי זנות שלו מבטל עונת אשתו, בודאי כופין אותו להוציא". לדעתו, זוהי אומדנא דמוכח "ששום בת ישראל לא תרצה להתקדש לרועה זונות", ואם כי אין הוא מציע לפקפק בשל כך בתוקף הקידושין, אבל מכל מקום "ברור לנו דזה גרע משאר מומין באיש שכופין אותו לגרש, וכל שכן בזו".

נימוק נוסף לחיובו של הבעל בגט, מוצא המשיב במה שמובא להלכה בשולחן ערוך, שהבא על גויה לא יהיו לו בנים כשרים.⁸³ יכולה אם כן האישה לומר, שאין רצונה לילד זרע מקולקל, "ובצירוף טעמו של האגודה, בודאי מחויב לגרשה". עוד מוסיף המשיב ונותן טעם נוסף לחיובו של הבעל בגט, והוא, שמאחר שהוא חשוד על בעילת נכרייה, הוא חשוד גם להכשיל את אשתו באיסור נידה, ועל כן אסור לאישה להתייחד עימו.

81 שו"ת חכם צבי, סימן קלג. כך, מכל מקום, הבין בדבריו ר' דוד פיפאנו, בשו"ת נושא האפוד, סימן לב, אות יט.

82 שו"ת דבר אליהו, סימן עג. דיון בתשובה זו, ראו בתיק (אזורי ת"א) תשכ"ז/7831, פד"ר ח 254, 257-259 (התשכ"ח). ראו גם הרב שמואל ברוך ורנר משפטי שמואל סימן כז.

83 שולחן ערוך, אבן העזר, סימן טז סעיף ב.

בסוף תשובתו מבקש המשיב להוכיח, כי גם לדעת הגר"א אפשר לכפות גט ברועה זונות. שהרי ביחס להלכת השולחן ערוך:⁸⁴ אם יש לו אשה בעבירה – לכולי עלמא כופין בשוטים, כתב הגר"א:⁸⁵ "דמפורש בהדיא בכתובות וכו"ל, וכל שמפורש בהדיא ודאי כופין בשוטים. וכן הנך דסעיף א ודסעיף ג ודסעיף יוד". כותב המשיב: "מדלא חילק [=הגר"א] וכתב סתם, כוונתו על כל הסעיף, הן על המחבר והן על הרמ"א שהביא בשם האגודה".⁸⁶

השאלה שנזכרה לעיל, ושנדונה לפני ר' יואל אונגר מרכניץ,⁸⁷ נשלחה גם לפני ר' חיים סופר, אלא שהוא, בניגוד לר' יואל אונגר, פסק **שיש** לכפות גט. וכך הוא כותב בסוף תשובתו:⁸⁸

אם נמצאו עדים כשרים אשר יודעים להעיד לפני בית דין אשר יחקרו אותם בדרישה וחקירה, ונמצא שהוא נוהג אישות עם הזונה הנכרית (יתרו הבית דין בו לעזוב דרכיו הרעים ולא ישוב לאולתו עוד... ויקבל זה בתקיעת כף ובשבועת הבית דין) ואם לא ישמע אליהם, אז מותר לעשות כל טצדקאות לכפותו לגרש אותה. אבל אם ליכא עדים אלא שהודה, אמרינן אין אדם משים עצמו רשע. ועיין בבית יוסף ח"מ בשם המרדכי. והגם שהרמב"ם⁸⁹ ורמ"א⁹⁰ פוסקים אפילו אם הודה כופין להוציא, ועל כרחך סברו אם הדבר מפורסם יוכל לעשות עצמו רשע לברר הספק, או סברו דאשה הוה רק קנינו ועל ממון אדם נאמן לעשות עצמו רשע, עיין ר"ן כתובות פרק המדיר, אבל על כל פנים הדבר בסבך⁹¹ לדינא, אי נאמן לעשות עצמו רשע, ודוק. ואם יסכימו עוד שני רבנים מפורסמים, גם אני מצרף עמהם שכופין אותו גם בערכאות לגרשה.

לפני ר' דוד פיפאנו, נדון עניינה של אישה שטענה על בעלה כי הוא רועה זונות, "וכל מה שהכניסה מבית אביה אבד העושר ההוא מחמת סיכומים רבים ועצומים שהיה נותן להן" (זאת, נוסף לטענתה כי הוא מכה אותה). המשיב המביא את פסקו של מהרז"ך ואת דברי הבית-יוסף שכתב, כי אין לסמוך על פסק זה כיוון שלא נזכר בדברי איש מן הפוסקים המפורסמים. המשיב מדקדק בדברי הבית-יוסף שלא כתב אלא שאין לכוף גט משום שלא נמצא כן בדברי הפוסקים המפורסמים, "ולא רצה לומר שלא נזכר בש"ס,

84 שולחן ערוך, אבן העזר, סימן קנד סעיף כ.

85 ביאור הגר"א לשולחן ערוך, שם, ס"ק סז.

86 ראייה זו מדברי הגר"א, נמצאת גם בתשובת ר' חיים סופר שבעניינינו, להלן ה"ש 88.

87 ראו תשובת ר' יואל אונגר מרכניץ, לעיל, סמוך לה"ש 78.

88 שו"ת מחנה חיים, חלק ב, אבן העזר, סימן מה. ראו גם שם, סימן מו, באותו עניין.

89 הכוונה לר"מ, שתשובתו מובאת בספר האגודה, ראו אליאב שוחטמן, לעיל ה"ש 9.

90 הגהות הרמ"א, לעיל ה"ש 66.

91 אולי צריך לומר: בספק.

שהרי מצינו להרא"ש לגבי נכפה, דהגם דלא נזכר בש"ס, כתב דכופין, דדעתו לדמותו למוכה שחין ובעל פוליוס". לאחר שהוא מביא את דעת הפוסקים המצדדים בכפיית גט, ובנידון שלפניו מדובר היה בבעל, שנוסף על בגידתו הוא גם היכה את אשתו והיה זולל וסובא, דעתו היא שיש לכפות גט.⁹²

יש פוסקים שהסכימו לכפיית גט בבעל רועה זונות, אבל רק בנסיבות בהן ניתן לצרף עילה זו לעילות אחרות. כך נפסק במקרה הבא: אישה תבעה גט מבעלה, שהיה "מכה אותה מכת מות, ורועה זונות, שוחק בטטריאות, מתערב עם נכרים, גונב וגוזל, ואין עוסק ביישובו של עולם כלל וכלל, ומכח מעשיו הרעים נבזה האיש בעיני האשה ונמאס עד שאינה יכולה להזדקק אליו, ובפרט שיש לו ר"ל חולי הנכפה, ואינה יכולה לסבלו כי יראה לנפשה פן יהרגנה בשעת הנפל, וגם חוששת פן חולי הזה תהא ממיקתה, כמוכה שחין".⁹³ דעת שלושה משיבים שדנו בשאלה זו – ר' משה חגיז, ר' יחזקאל קצינלנבויגן ור' צבי הירש אשכנזי – היא, שבצירוף יתר העילות, יש מקום לכפיית גט (אם כי לכתחילה רצוי יותר לשדל את הבעל באמצעים כספיים שיגרש מרצונו).⁹⁴

1. כפיית גט – רק במוחזק ורגיל לכך

כפי שהעיר בעל ערוך השולחן,⁹⁵ כפיית גט על בעל שהוא רועה זונות, אינה נובעת מהיותו של הבעל עבריין, שהרי על שאר עבירות שאינן נוגעות לה, ופוגעות בה, אין האישה זכאית לכפיית גט.⁹⁶ וכן נאמר בפסק דינו של בית הדין הרבני בתל-אביב: "ענין הכפיה לגירושין מרועה זונות, אינו מצד העבירה שברעיה אחרי זונות, כי אין דין כפיה לגט בגלל עבירות שאדם עובר אלא בגלל הרס חיי המשפחה, הבא כתוצאה מהנהגה כזו של הבעל".⁹⁷ זכותה של האישה לכפיית גט כשבעלה רועה זונות, נובעת אפוא מהפרה בסיסית של חובות הבעל כלפיה, ומהרס חיי המשפחה שנגרם עקב כך. לדעת הפוסקים, רק התנהגות מתמשכת כזו, שהבעל אינו מוכן לחדול ממנה, נחשבת כהתנהגות

92 שו"ת נושא האפור, סימן לב, אות טז-יט.

93 ר' צבי הירש אשכנזי עטרת צבי סימן יא, דף יח ע"ג (התקס"ד).

94 על צירוף עילת רועה זונות לעילות אחרות לצורך כפיית גט, ראו גם עיני כל חי, לקידושין נד, ע"א, ד"ה "מלך" (איזמיר תכל"ח, דף לז ע"ב); שו"ת ציץ אליעזר, חלק ו, סימן מב, קונטרס אורחות המשפטים, פרק ג.

95 ראו ערוך השולחן, לעיל ה"ש 36.

96 ראו הגהות מימוניות, על המשנה תורה, אישות, פרק כה, ס"ק ד; שו"ת מהרש"ל, סימן מא; שו"ת נודע ביהודה, מהדורא תנינא, אבן העזר, סימן צא; תיק (אזורי ת"א) 05740219-22-21, פד"ר כא 279, 282-283 (התשנ"ט). וראו הגהות הרמ"א, לשולחן ערוך, אבן העזר, סימן קנד סעיף א. רק כשהבעל מכשיל אותה באיסורים, קמה לה הזכות לגירושין; לעניין זה ראו מאמרי: "עובר על דת משה – עילה לגירושין?" מים מדליו 9, 83-55 (ספר זיכרון לנפתלי ליפשיץ, התשנ"ח).

97 תיק (אזורי ת"א) תשי"ג/3899, פד"ר א 5, 13 (התשי"ד).

שבגללה ראוי לכפותו לגרש, אבל אם מדובר באירוע חד-פעמי, או אפילו מתמשך, אבל כשהבעל מבקש באמת ובתמים לחזור לחיים תקינים, אין "להענישו" על מעשיו בעבר ולכפות עליו גט.⁹⁸

אחד המקורות המאוזכרים ביותר בהקשר זה, היא תשובת ר' צבי אשכנזי, בעל "חכם צבי".⁹⁹ מדובר שם באישה, שבעלה בא על אשת איש וחזר בתשובה. למרות חזרתו בתשובה, דרשה האישה שיתן לה גט ויפרע את כתובתה. החכם-צבי דחה את דרישת האישה. בתשובתו הוא מדגיש, שכפיית גט אינה באה **כעונש** על עבירה שהבעל עשה, ובנסיבות המקרה, כשהבעל עשה תשובה, אין מקום להסתמך על פסקו של מהרז"ך, שעניינו: רועה זונות **המוחזק לכך, ועומד במרדו**. לדבריו, גם מומר, שכופים אותו לגרש, אין לכופו אלא כל זמן שלא חזר בתשובה. אבל, "כיון שחזר בו – שוב אין לכופו, ומכל שכן ברועה זונות שבא לשוב בתשובה, שאף בעל האגודה מודה שאין כופין אם לא בשעבר על קבלתו פעם ושתיים, והדבר פשוט הוא, שאין לך דבר העומד בפני התשובה".

נוסף לכך – קובע החכם-צבי בתשובתו – אין כופים גט אלא לאחר התראה, שהרי גם עוברת על דת אינה מפסידה כתובתה אלא לאחר התראה, וכל שכן שלכפות גט אי אפשר אלא לאחר התראה.¹⁰⁰

גם במקרה קיצוני, שבו דובר כבעל שבגד באישתו עם אישה אחרת, ונעלם לאישתו במשך שנים עשרה שנים, והביע רצונו לחזור ולחיות עם אישתו, נפסק שאין לכפותו לגרש ללא התראה.¹⁰¹

ז. פסיקת בתי הדין הרבניים

1. חיוב בגט – אימתי?

לאור מחלוקת הפוסקים בשאלת כפיית גט ברועה זונות, כמבואר לעיל, מוצאים אנו בפסיקת בית הדין הרבני בירושלים את הקביעה הבאה: "ואם כי למעשה אין כופין ברועה זונות לגרש כיון שיש בזה מחלוקת הפוסקים, אבל מכל מקום יש לחייבו לתת לה גט".¹⁰² בפועל, גם לא חויב הבעל באותו עניין במתן גט, לאחר שנמצא שהאישה הייתה מורדת. לפי קביעת בית הדין, חיוב גט ברועה זונות אינו אלא בנסיבות:

98 מעשה חד-פעמי של ניאוף גם אינו עילה לביטול שידוך על ידי המשדכת, ובוודאי כשמדובר בניסיון בלבד, ראו שו"ת נודע ביהודה, מהדורא תנינא, יורה דעה, סימן רד. וראו בהקשר זה: הרב יעזר אריאל **תורת המשפט** 367 (התשנ"ז).

99 שו"ת חכם צבי, סימן קלג.

100 לעניין הצורך בהתראה, ראו גם תשובת שרידי אש, לעיל ה"ש 59, ותשובת מחנה חיים, לעיל ה"ש 88.

101 שו"ת נודע ביהודה, לעיל ה"ש 77.

102 תיק (אזורי י-ם) תשי"ג/1315, פד"ר א 139, 141 (התשט"ו), שכך דייק בתשובת חכם-צבי הנ"ל.

שהאשה היתה רוצה לחיות אתו, אלמלא שהבעל הוא רוצה זונות. במקרה זה יש מקום לחייבו לגרשה כשהיא דורשת גט... אבל במקרה שהאשה מורדת בבעלה ולא רוצה לחיות אתו בגלל איזו סיבה שהיא, ואחרי זה נהיה הבעל רוצה זונות – אף שיש עבירה בידו, מכל מקום אין לחייבו משום זה לתת לה גט, כיון שהיא מורדת בו, הרי הוא פטור ממזונותיה ושוב אין החשש שרועה זונות יאבד הון ולא יהיה בידו לפרנסה, וגם אין הטעם שברוצה זונות הדבר נוגע לה שהוא גורע מעונתה וגם יש חשש סכנה לחיות אתו, דהלא היא מורדת בו ולא רוצה בכלל לחיות אתו.¹⁰³

אישה שהוכרזה כמורדת, ומבקשת לבטל את הכרזתה זו בטענה שהבעל חי עם אישה אחרת, ואין בידה להוכיח כי בגידת הבעל קדמה להכרזתה כמורדת – "הדין ברור, שמה שיש עדים שחי עתה עם אשה אחרת, אין זה מהווה ראיה שחי גם קודם לכן עם אשה אחרת, דאין אדם נעשה חשוד למפרע". לפיכך נפסק על ידי בית הדין בתל-אביב, שכיון שנמצא בבית אישה אחרת רק לאחר שהוכרזה כמורדת, "אין מעשה זה מהווה עילה לשנות את ההכרזה". בהסתמכו על תשובת החכם צבי הנזכרת לעיל, קבע בית הדין, כי "במקרה שהאשה מורדת בבעלה ולא רוצה לחיות אתו בגלל איזו סיבה שהיא, ואחרי זה נהיה הבעל רוצה זונות, בזה, אף שעבירה בידו, מכל מקום אין לחייבו משום כך לתת לה גט".¹⁰⁴

בוודאי אין האישה רשאית להסתמך על עובדת בגידתו של הבעל, בנסיבות בהן לא זו בלבד שהיא מרדה בו, אלא שיש חשש שהיא אף בוגדת בו. לבית הדין בתל-אביב הוגשה תביעת גירושין על ידי אישה אחת. טענות האישה נסובו על מצבו הנפשי של הבעל, ובמהלך הדיון "הודה הבעל שיש לו ידידה והוא נמצא לפעמים אצל בבת". הבעל, שסירב לתביעת האישה, טען שלאישה יש חבר עימו היא הופיעה לחתונה, ואף נסעה איתו לאילת לארבעה ימים בלי הילדים ו"הוא חושד שהיא שוכבת איתו". לאור העובדה, כי האישה היא זו שמרדה והתרחקה מבעלה ומצאה סיפוק במקום אחר, קבע בית הדין כי "אין האשה יכולה להעלות שום טענה כנגד הבעל, אם מצא לו בת זוג אחרת, שכן האשה היא שגרמה לכך במעשיה, והיא שדחפה אותו לחיק אשה אחרת". בית הדין איזכר בפסק דינו את פסיקתו הנ"ל של בית הדין בירושלים, שלפיה, "במקרה שהאשה מורדת בבעלה ולא רוצה לחיות איתו בגלל איזו סיבה שהיא, ואחרי זה נהיה

103 אבל ראו הסייגים שבפסק הדין בתיק (אזורי חי') תשמ"ד/2182, פד"ר יד 183, 193-194 (התשמ"ט): (א) אם הבעל היה המורד בשנים האחרונות, גם אם לכתחילה הייתה זו האישה שהחלה במריבה. (ב) במקום שהאישה גרמה לפירוד אבל בידי הבעל הייתה אפשרות לתקן, ולא תיקן. (ג) כאשר שני בני הזוג אינם רוצים זה את זה, אין חשיבות לשאלה מי התחיל במרידה.

104 הרב אריה ליב הורוביץ לב אריה סימן יג (התשס"ד). אוזכר, בהסכמה, בפסק הדין שבתיק (אזורי ת"א) 1-21-0325 (לא פורסם, ל' בתשרי התשס"ו). בדין ישבו הרבנים א' שיינפלד, א' ריגר וד' דומב.

הבעל רועה זונות, בזה אף שעבירה בידו, מכל מקום אין לחייבו משום כך לתת לה גט". בית הדין גם אימץ את קביעתו הנ"ל של בית הדין בתל-אביב, מפי הר"א הורוביץ, לפיה "אם הוכח שלבעל היה קשר עם אשה אחרת במועד מסויים, אין להוכיח מכך שנהג כן גם קודם לכן, קל וחומר בנידון דידן שלא נטען על בגידת הבעל לפני הפירוד בין הצדדים"¹⁰⁵.

בעניין אחר, שנדון בבית דין רבני, ביחס לאדם שהיה רועה זונות ורגיל ומוחזק בכך, נפסק שבהיעדר התראה, אין לכפותו לגרש. אבל בערעור בוטלה ההחלטה ונקבע, שבנסיבות המקרה, משנמצא כי המשך החיים המשותפים עם הבעל יש בו משום עינוי נפש עבור האישה, אין צורך בהתראה, והבעל חויב בגט.¹⁰⁶ לבית הדין הרבני בנתניה הוגשה תביעת גירושין על ידי אישה שטענה, כי לבעלה קשרים עם אישה אחרת עימה הוא בוגד בה. הבעל טען כי הוא רק שכר חדר בדירתה של האישה, אבל אין ביניהם קשרים אחרים. בית הדין החליט, ברוב דעות, לחייב את הבעל בגט, בשל קיומה של אומדנא שהוא רועה זונות, ואם יסרב – יוטלו עליו צווי הגבלה. בנימוקי הרב שלמה שפירא לפסק הדין נאמר, כי:

נכון הוא שיש פוסקים שסברו כי יתכן שאין לחייב בעל נואף בגט, אולם דבריהם נסובו על מקרה בו הבעל חזר בתשובה. במקרה זה ברור שאין זה כך משום שהוא ממשיך בקשריו עם אותה אשה, מה גם שבמקרה זה הוא נמאס על אשתו ואין לדבר תקנה, אף אם יחזור בתשובה.¹⁰⁷

התוצאה הייתה שונה במקרה הבא: לבית הדין הרבני בירושלים הוגשה תביעת גירושין על ידי אישה נגד בעלה, ובין היתר נטען כי הבעל "ניהל זמן רב רומן עם אשה אחרת ומתרועע עם נשים זרות, ובגין כך עזבה האשה את הבית". בית הדין קיבל את התביעה, ובפסק הדין נאמר, בין היתר, כי "שוכנע בית הדין בצדקת עיקרי טענותיה של האשה וזאת מתמליל השיחות שניהלו הבעל והאשה עם עובדים סוציאליים, שממנו עולה הודאה מפורשת של הבעל בניהול רומן עם אשה אחרת". בית הדין החליט לחייב את הבעל בגירושין. ברם, בעקבות ערעור שהגיש הבעל, החליט בית הדין הגדול לבטל את החיוב בגט. הנימוקים לכך היו, בין היתר, "שלא הוכח הדבר [=כי הבעל בגד], ואף אילו הוכח אין לחייבו מפני שלא היתה כאן התראה... ואין נראה לקבל את התמלילים כהוכחה ברורה, מה גם שיש הוכחה נגדית מהפולגרף"¹⁰⁸.

105 תיק (אזורי ת"א) 1-21-5183 (לא פורסם, כ"ח באלול התשס"ה). בדין ישבו הרבנים א"צ שיינפלד, א' ריגר וד' דומב.

106 שו"ת ישכיל עבדי, חלק ו, אבן העזר, סימן קו. על מקרה אחר של חיוב בגט בעילה של בגידה, ראו תיק (אזורי רח') 1-21-8991 **הדין והדיין** 4, 10 (התשס"ד).

107 תיק (אזורי נת') 1-21-6809 **הדין והדיין** 9, 4 (התשס"ה).

108 תיק (אזורי י-ם) 2-21-8486 **הדין והדיין** 1, 4 (התשס"ג). הנוסח המלא של פסקי הדין בשתי הערכאות מצוי בבג"ץ 1371/96 **רפאלי נ' רפאלי ובית הדין הרבני הגדול**, פ"ד נא(1) 198 (1997),

2. כפיית גט

במקרים אחרים, לעומת זאת, מוצאים אנו פסיקה שלפיה ניתן גם לכפות על הבעל גט. בבית הדין הרבני בתל-אביב נדונה תביעת אישה לגירושין על סמך העילה של רועה זונות. לטענת האישה, הבעל "מבלה את ימיו עם פרוצות", ואף לקה בעבר במחלת מין שבה טופל בבית חולים. הבעל הודה בטענות האישה, וטען מה שטען. בהתייחסו לתביעת האישה כותב בית הדין:¹⁰⁹

תביעת האישה לחייב את הבעל במתן גט משום שהוא מחבק חיק נכריות, רועה זונות ומכלה ממונו עליהן, היא עילה שבגללה מחייבים בגט ואף כופין אותו לגט... בנדוננו שהודה לפני בית הדין פעמים מספר שהיה רועה זונות וכילה עליהן כספו, הרי לכאורה היינו צריכים לחייבו במתן גט ואף לכופו שיוציא.

כך העלה בית הדין, על סמך פסקו של מהרז"ך ומה שכתב בשמו הרמ"א בהגהותיו לשולחן-ערוך.

אכן, הכרעת בית הדין באותו עניין הייתה שאין לכפות גט, אבל זאת מן הטעם הבא:

אף שנדוננו הוא חמור מהעובדה שדן בה "חכם צבי", כי המדובר הוא ברועה זונות המוחזק בכך, כנידון האגודה, מכל מקום הרי לדעת 'חכם צבי' צריך התראה לחייבו בכתובה ולעניין כפיה לגט, ורק אחרי שהתרו בו ועבר פעם ושתיים – יש לכופו לגט לדעת האגודה... ולכן... אם החיוב לגט הוא משום מניעת עונה, אין לחייבו ולכופו לגרש עד שיתרו בו, ורק אם אחרי ההתראה ימשיך בדרכו הנלווה לרעות זונות ולמנוע עונה מאשתו, יש לחייבו ולכופו לגרש, לדברי 'חכם צבי' הנ"ל.¹¹⁰

בית הדין גם מצא, שבנדון שלפניו, "שהבעל טוען שרוצה לשוב ולעזוב את דרכו הנלווה ויהיה נאמן לאשתו, ולא יוסיף לענותה, אין לחייבו ולכופו במתן גט".

שם נדונה עתירה שהגישה האישה נגד החלטת בית הדין הגדול. העתירה נדחתה, לאחר שנמצא שאין עילה להתערבות בג"ץ. למקרה אחר, בו נדחתה טענת האישה כי לבעל קשרים עם נשים אחרות, בשל חוסר ראיות, ראו תיק (אזורי נת') 1-21-8867 **הדין והדיין** 2, 4 (התשס"ג).
109 תיק (אזורי ת"א) תשכ"ז/7831, פד"ר ח 254, 256-257 (התשכ"ח); **משפטי שמואל**, לעיל ה"ש 82, סימן כז.

110 שם, בעמ' 257-259. בית הדין התייחס גם לאפשרות לכפות גט על סמך החשש שבעתיד לא יוכל לפרוע את הכתובה ותנאי כתובה, ולאור תשובת דבר אליהו, סימן עג, שבנדון. אבל בית הדין כתב ש"למעשה כאשר אנו דנים בדין כפיה לגט לרועה זונות, קשה להורות כ'דבר אליהו' המסתמך על דין בעל חוב שמבזבז נכסיו... והלא בהלכה זו נחלקו גדולי עולם... לעשות מעשה לכופו לגרש... אין לנו מנהג, ויש לנו לחוש לכל הפוסקים הנ"ל".

מפסק דין זה עולה, שאם מדובר היה בבעל רועה זונות שהיתרו בו, ולמרות זאת היה מחזיק בדרכו, היה מקום לכפותו לגרש, ורק משום שלא הייתה התראה והבעל הביע רצונו לחדול מדרכו, סבור היה בית הדין שאין מקום לחייב, ובוודאי לא לכפות גט.

לעומת זאת, במקרה אחר שנדון בבית הדין הגדול, סבור היה בית הדין כי בנסיבות המקרה יש לחייב בגט, גם אם לא הייתה התראה מפורשת. דובר באישה שהגישה לבית הדין הרבני בתל-אביב תביעת גירושין בטענה שלבעלה קשרים עם נשים איתן הוא מבלה ועליהן הוא מכלה את כספו. בית הדין דחה את תביעת האישה בנימוק שאין די ראיות לחיובו של הבעל בגט. האישה ערערה, ובית הדין הגדול החליט לקבל את הערעור. דעתו של הרב שאול ישראלי הייתה, שנתקיים בבעל גם היסוד של "מאכד הון", וגם:

הנימוק הראשון שבאגודה שהוא, מצד עצם העובדה שאין אשה מסכימה שידבק באחרות... שכנראה הוא הנימוק העיקרי. ומכל שכן שמצד החרם דרבנו גרשום ואף מטעם המנהג שבארץ לישא רק אשה אחת, ודאי אשה שנשאת לא על דעת כן נשאה. ולטענות האשה, זו היתה הסיבה העיקרית לעזיבתה את הבית... ואם כי ה'חכם צבי' (סי' קלג) מעלה, שמסתבר שבכגון דא צריך התראה, נראה שאין זה אלא בזנות על דרך מקרה, ולא כן בנידון דידן, שמתמיד באיולתו. וגם אחר שהאשה עזבתו ועברה לבית הוריה – דבר שיכול להחשב כהתראה, ואף יותר מזה – המשיך בדרכו הנילוזה, ובמקום לפייס את אשתו, ולהבטיח שלא יחזור על התנהגותו ולהוכיח זאת בפועל, חזר על קיאו, ועוד הצדיק את עצמו בזה, כי על כן שרוי הוא בלא אשה, כאילו עובדא זו, שהוא עצמו גרם לה, מאשרת את דרכו להיות שונה בחטא.¹¹¹

נימוק נוסף, שלדעת הרב ישראלי ראוי לחייב בגללו בגט, היה, "טענת האשה שהתנהגות זו המאיסה אותו עליה, שזו טענת מאיס עליה באמתלה ברורה, שבכגון דא זה יצטרף כסניף נוסף לנימוקו של ה'אגודה'".
בפסק דינו של הרב מרדכי אליהו באותו עניין נאמר, כי:

אפילו אם התברר שרק לאחר שהיא עזבה אותו הוא עשה מעשים כאלו, אשר אין להם שום הצדקה הלכתית, מוסרית וחברתית, אין הבעל יכול להעמיד פני מסכן בטענה שאין לו אשה ועל כן עשה מה שעשה. אם ההלכה אוסרת דרכים נלוזות כאלו, טבעי הוא שגם בני אדם יראו בה דרך רעה ההופכת את העושה לבוגד... אפילו אם עשה מעשים כאלה אחר הפירוד, אין אפשרות לחייב את האשה להשלים ולחיות עם בעל

111 ערעור (גדול) תשל"ט/183, פד"ר יב 24, 26-27 (התש"מ).

כזה שהמאיס את עצמו על ידי מעשיו. ועדיף זה ממה שהיא טוענת שתם "מאיסתייהו", כי כאן אין היא צריכה לתת אמתלה לדבריה... ועל כן יש לחייב את הבעל לגרשה, וזאת אפילו אם נפסק דלא כהרמב"ם בענין מאיס עלי, ואפילו אם לא נחוש לטעם שרועה זונות יאבד הון.¹¹²

באותו עניין, תביעתה של האישה הייתה לחיובו של הבעל בגט, ושני הרבנים הנוכחים קיבלו את תביעת האשה בלא להתייחס לשאלה, אם ניתן גם לאכוף את הגט בשעת הצורך. הרב יוסף קאפח – הדיין השלישי שישב בדין – הוסיף: "ואפשר גם לכופו".¹¹³ בפרשה אחרת, שנדונה בבית הדין הרבני בחיפה, דובר בתביעתה של אישה לחיוב ולכפיית גט, לאחר שבעלה עזב אותה לנפשה בלא לדאוג לצרכי קיומה. נוסף לכך הסתבך הבעל בחובות והנושים מתדפקים על דלתותיה לגבות את חובותיו. כמו כן היה לאישה מידע שהבעל מתרועע עם נשים אחרות. בית הדין החליט לקבל את תביעת האישה, בצירוף של שני הגורמים: מאיסות באמתלה מבוררת, "ובפרט שנראה שיש דברים בגו, בטיעוניה שהבעל מתרועע עם אשה אחרת", החליט לחייב את הבעל בגט ולהטיל עליו צווי הגבלה, "ובאם לא ייעתר, יש מקום גם לכפותו".¹¹⁴ בעניין אחר, הגישה אישה תביעה בבית הדין הרבני בטבריה לכפיית גט על בעלה. התביעה התבססה בעיקר על העילה של בגידה עם נשים אחרות, כולל אישה שהיא אשת איש. תביעתה של האישה באה לאחר שצווי הגבלה שהוצאו על ידי בית הדין לא הועילו, והאיש עמד בסירובו לגרש, וגם הניסיון לגישור לא צלח. בית הדין החליט לקבל את התביעה ולכפות על הבעל לגרש, תוך הסתמכות על פסיקת הרמ"א על פי ספר האגודה. לאחר שהוברר, כי הבעל הודה בהיותו בוגד באישתו, בית הדין קבע, כי הגם שלא הייתה כאן התראה, מכל מקום ניתן לכפותו לגרש. הטעם לכך הוא:

שגם במקרה שלפנינו [בדומה לפסיקתו הנ"ל של הרב ש' ישראל] אין מדובר בבגידה מקרית... הבעל ממשיך לבגוד באשתו ולהתרועע עם כמה נשים, וסבור עוד שמותר לו לכתחילה לבגוד באשתו, כי הוא מורחק מן הבית. לשיטתו המוטעית אין מקום, וטענה זו נדחית... שההרחקה בין בני הזוג אינה מהווה עילה להקל על הבעל בכפיית גט.¹¹⁵

112 שם, בעמ' 28-29.

113 שם, בעמ' 29.

114 תיק (אזורי חי') 1-21-8952. (פורסם בנבו 14.4.05). הנימוקים מפי הרב ח' הרצברג. ההדגשה במקור.

115 תיק (אזורי טב') 1-21-5153 (לא פורסם, כ"ט באדר א התשס"ה). על פי נימוקי פסק הדין מפי הרב יי אריאל.

באותו עניין, הסתמך בית הדין גם על תשובת הרב שלמה עמאר, שכתב¹¹⁶ כי:

במקרה כזה שברור לנו שההתראה לא תועיל מאומה, נראה דלכולי עלמא אין צריך להתרות בו. שמדובר באיש שמצדיק מעשיו, וכל דרכיו ישרים בעיניו... ואין לו שום רגש של בושה ולא נקיפת מצפון, וקל וחומר שאינו מתחרט על מעשיו כלל, שבכהאי גוונא שאין סיכוי שיחזור בתשובה בזמן סביר.

באשר לבעייתיות שבכפיית גט בעילה של רועה זונות, לנוכח דבריו של הבית-יוסף שבנדון,¹¹⁷ לפיהם אין לסמוך על דבריו של ספר האגודה מכיוון שלא הובאו על ידי הפוסקים המפורסמים, כותב בית הדין, כי יש לצרף את שיטת בעל האגודה לדברי רבנו ירוחם, שכתב כי כאשר שני בני הזוג אינם רוצים זה את זה, והבעל מסרב ליתן גט, "משהינן ליה תריסר ירחי אגיטא, דילמא הדרי בהו [=משהים את מתן הגט במשך שנים עשר חודשים שמא יחזרו בהם], ולאחר שנה כופין אותו לגרש".¹¹⁸ פרט לכך, הסתמך בית הדין על החשש לסכנת הידבקות במחלת האיידס: "בזמן הזה שידוע על פי הרפואה, שאדם המתרועע עם כמה זונות¹¹⁹ יש לחשוש אצלו להידבקות במחלת האיידס – מכיוון שיש חשש סכנה, גם הבית-יוסף יודה לדברי האגודה".

עוד כתב בית הדין שם, שלאחר שנמצא שיש לכפות את הבעל לגרש, אינו יכול להציב תנאים במישור הממוני, ולעכב על ידי זה את מתן הגט.¹²⁰

לפנינו פסיקה אחרת של בית הדין הגדול, שבה הובאו דברי הרמ"א בשם ספר האגודה, בעניין כפיית גט ברועה זונות, ללא כל הסתייגות. מדובר היה בבעל שחי בביתו עם אשת איש, שלה שלושה ילדים, ולפני בית הדין הגדול התברר ערעורו של הבעל על חיוב המזונות שהוטל עליו על ידי בית הדין האזורי. בית הדין, מפי הרב משולם ראט, דחה את הערעור. בפסק הדין הובאו שלושת נימוקיו של בעל ספר האגודה לכפיית גט, ועל פיהם נפסק: "ואם כן פשיטא בנידון דידן, האשה הזרה עם שלושה ילדים שלה מכלין ממונו, ובשביל כך מחסר את פרנסת אשתו הכשרה. ואם כופין אותו להוציא וחייב לגרשה וליתן כתובתה, ממילא כל זמן שאינו מגרשה חייב במזונותיה".¹²¹

116 שו"ת שמע שלמה, חלק א, אבן העזר, סימן יד.

117 בית יוסף, לעיל ה"ש 67.

118 ספר מישורים, נתיב כג, חלק ח, דף סא ע"א, ד"ה "חלק שמיני".

119 לפי זה, אם מדובר בבעל הבוגד באשתו עם ידועה בציבור באופן קבוע, ולא חי עם הרבה נשים, אין אולי חשש סכנה להידבקות באיידס.

120 כך גם נפסק על ידי בית הדין הרבני בתל-אביב, בתיק (אזורי ת"א) תשס"א/378 (לא פורסם, כ"א באלול התשס"א). בדין ישבו הרבנים א"צ שיינפלד, א' ריגר וע' בזוגלו. הבעל חויב במתן גט מיידית, ובאם יסרב – ידון בית הדין בהוצאת צווי הגבלה.

121 שו"ת קול מבשר, חלק א, סימן נ.

במקרה אחר, שנדון בבית הדין הרבני בחיפה,¹²² דובר בבעל שהורשע באונס ובמעשים מגונים ונידון לארבע עשרה שנות מאסר. האישה טענה, בין היתר, כי אינה יכולה לחיות עם בעלה, לאחר שביצע מעשים מגונים במשך כשנה וחצי בלי שידעה על כך. בדונו בשאלה, אם ניתן לכפות גט מכוח פסיקתו של בעל ספר האגודה, שהרמ"א הביאו להלכה, כמבואר לעיל, קובע בית הדין, ששניים מנימוקיו של ספר האגודה אינם יכולים לשמש יסוד לכפייה. נימוקים אלה הם: (א) חוסר יכולתו של הבעל לעמוד בחובת המזונות שלו כלפי האישה. (ב) פגיעה בעונתה של האישה. דעת בית הדין היא, שלאור שיטת הש"ך, שלפיה יש להחמיר, ו"אפילו במונע ממנה כל עניני אישות [=מזונות ועונה] – אין כופין בשוטים על הגט", ממילא לא ניתן לכפות גט גם על רועה זונות בשל עצם העובדה שהוא מונע מאישתו מזונות ועונה.

ואולם, מסקנת בית הדין היא שניתן לכפות גט מנימוק אחר: "מאחר שהאשה אינה רוצה לחיות אתו מסיבת מעשה האונס שביצע, הרי זה כטוענת מאוס עלי באמתלא ברורה". בית הדין מסתמך על תשובת "חוט המשולש", שדן בבחור בן טובים שקידש בתולה בת טובים, וקודם הנישואין פיתה את בת שכנתו ומשום כך סירבה הארוסה להינשא לו ודרשה גט. פסיקתו של המשגיב הייתה, "דבאמתלא ברורה גלויה ומפורסמת מודים כל הפוסקים לשיטת הרמב"ם... דכופין אותו לגרשה לפי שאינה כשבויה שתיבעל לשנוא לה". בית הדין מסכם ואומר: "אמנם יש שחולקים על זה, אבל אפשר לצרף דעה זו לנידון דידן".

הסבר לכך, שהמאיסות שבה מדובר היא סוג מאיסות כזה שלדעת הפוסקים ראוי לכפות בגללה גט, ניתן על ידי בית הדין הרבני בחיפה באחד מפסקי הדין.¹²³ מדובר היה בתביעת גירושין שהגישה אישה נגד בעלה, בטענה שהוא מכה אותה וכי הוא נרקומן וצורך סמים. בין היתר, דן בית הדין בשאלה, "אם בטענת 'מאוס עלי' בבעל המכור לסמים, יש מקום לכפות עליו מתן גט". בית הדין מנתח את הסוגים השונים של מאיסות, וקובע, כי:

יש לנו שלושה סוגי "מאיס", בהם סוברים הפוסקים שיש לכופף את הבעל. והם: א. סוג "מאיס עלי" שסיבת ה"מאיסות" באה 'מדעת' האשה, כמו שכתב הרמב"ם הנ"ל "ואיני יכולה להיבעל לו... מדעתי", וזה מסוג הדברים המסורים לרגשות האדם ולנטיותיו... ובסוג "מאיס" כזה נחלקו הראשונים על הרמב"ם והם סוברים שאין כופין, כי יש לחוש 'שמא נתנה עיניה באחר'... ולדעתם אם היה הדבר מבורר לנו שזו האמת, היינו כופין את הבעל... ב. סוג "מאיס" הנמצא בבעלה בגופו עקב היותו "בעל פולפוס"... ואנן סהדי שכל אשה מואסת בבעל כזה. לכן אין לחוש ל"שמא נתנה עיניה באחר". ג. סוג "מאיס עלי" שבא

122 תיק (אזורי חי') תשכ"ט/459, פד"ר ח 124 (התש"ל).

123 "כפיית גט במשטמש בסמים, וגדרי מאיס עלי" דברי משפט ב קלה (התשנ"ז).

מחמת התנהגותו של הבעל כלפי האשה, התנהגות הגורמת "צער נפש"
וסבל לאשה, לכן בכהאי גוונא סוברים הפוסקים שיש לכוף...¹²⁴

לדעת בית הדין, כל שלושת הסוגים הללו, שכופים בהם גט מחמת מאיסות, נמצאים ברועה זונות. זאת, משום ש:

במעשיו של ה'רועה זונות' הוא גורם צער ועינוי לאשתו, שאפילו לבן הארמי הבין שיש בזה משום עינוי לאשת נעורים... לבן הבין כי בלקיחת אשה נוספת על אשתו זה עינוי גדול וצער לאשה, ולכן, אם על צער הגוף כופין, על צער הנפש לא כל שכן, שכן 'לחיים ניתנו ולא לצער', והואיל והאשה אינה יכולה להיבעל לבעל כזה, הרי שהבעל הוא בגדר "מורד מתשמיש".

עוד מוסיף בית הדין ומציין, "כי גם היום מקובל בחברה, כי בעל החי עם אשה אחרת על פני אשת נעוריו, הוא נקרא 'בוגד באשתו', שכן התנהגות כזו היא התנהגות הפוגעת באשה, והבריות מגנות התנהגות כזו, ולכן אין אשה מוכנה לחיות עם בעל כזה, ויש כאן 'אנן סהדי' שאשה לא סובלת בעל 'בוגד'".
לבסוף, מדייק בית הדין בלשונו של בעל ערוך השולחן שכתב על רועה זונות, "שוודאי שמאוס עליה". מכאן למד בית הדין:

כי "מאוס" זה הוא בגדר "מאוס" שבעצם האדם. ולכן יש לדמותו לסוג "המאוס" של "בעל פוליפוס או בעל ריח רע", שהיא מאיסות שבעצם האדם. בנוסף לאמור, כתב בעל האגודה טעם נוסף שיש לכוף, כי על ידי כך הוא "יאבד הון" ונמצא שהוא פוגע בחיי האשה, שלא יוכל לפרנסה. ולכן, סבירא ליה שיש לכפות את ה'רועה זונות' לגרש את אשתו.

גם ביחס לנדון שלפניו, דהיינו בעל המכור לסמים, סבר בית הדין שמדובר במאיסות המצדיקה כפיית גט. עם זאת, מסקנת בית הדין היא, כי:

מאחר ובתי הדין בארץ מונעים את עצמם מלכפות את הבעל במתן גט פיטורין בשל דברי בעל גבורות אנשים [סי' כח ו-מח] (המובא בפתחי תשובה אבן העזר סי' קנד [ס"ק ז]), ופוסקים בכהאי גוונא כפיה בדרך ברירה, בהתאם לשקול דעתו של בית הדין, כמבואר גם בחזון איש (הלכות כתובות סי' סט אות כג באריכות ועיי"ש),¹²⁵ לכן... אם הבעל

124 שם, בעמ' קמא-קמב.

125 ראו חזון איש, הלכות גטין, סימן קח, אות יב, ד"ה "מיהו".

יסרב לתת גט פיטורין לאשתו, בית הדין יבדוק את האפשרויות לכפות עליו מתן גט פיטורין בדרך כפיה של ברירה כנהוג.¹²⁶

על כפייה בדרך של ברירה ידובר להלן, אבל קודם לכן מן הראוי להביא בזה את הפסיקה החשובה שיצאה מלפני בית הדין הגדול לפני שנים אחדות, בנושא של כפיית גט בטוענת "מאיס עלי" בטענה מבוררת.¹²⁷ ואף על פי ששם אין מדובר בעילה של בגידת הבעל, מכל מקום ההלכה שנקבעה שם משליכה גם לנושא שבנדון. מדובר היה בבני זוג שחיו בנפרד למעלה משבע שנים, ולפי קביעת בית הדין, "קיימת שנאה עזה מאד בין האשה לבעלה".

בהתייחסו לנושא המאיסות, כותב הרב שלמה דיכובסקי בפסק דינו:

האישה מואסת בבעלה מאיסות מוחלטת. הדברים נראים לעין ואין צריך לפנים. בפסק דין שפורסם בפד"ר י' עמ' 201 ואילך, הארכנו להוכיח כי הצורך באמתלא ברורה באומרת מאיס עלי, אינו משום שמאיסות ללא אמתלא אינה מספקת, אלא שבמאיסות כזו אנו חוששים שמא עיניה נתנה באחר. אבל כל שהמאיסות ברורה לעיני בית הדין, גם אם אין לכך הצדקה, נחשבת האשה כאומרת מאיס עלי באמתלא ברורה, וכדברי ה"חזון איש" (אבה"ע ס"ט סק ט"ז): "והעיקר תלוי לפי ראות עיני הדיינים... אם נראים הדברים דמאיס עליה אלא שמבקשת כתובה כדי שתוכל להתפרנס אינה מפסדת בתביעתה... מכל האמור נראה שיש מקום בהלכה לחייב את הבעל בגט במאיסות מוחלטת של האשה, כאשר ברור לבית הדין שלעולם לא יכון השלום ביניהם.

מוסיף וכותב הרב אליהו בקשי דורון:

צדק בית דין קמא שהצדדים חייבים להתגרש... היות והאשה טוענת מאוס עלי ויש יסוד ברור לטענותיה עקב התנהגות הבעל כלפיה, וכן עצם ההתנצחות והטענות בבתי הדין ובבתי המשפט זה שנים, דיים בכדי להחשב אמתלא מבוררת למאוס בבעל. מה עוד שראינו כיצד האשה אוזרת חלחלה כשנדרשת לשלום בית, בכגון דא גם החולקים על הרמב"ם שיש לכפות גט בטענת מאיס עלי, באם יש אמתלא מבוררת שאכן הטענה אמת, ואין חשש שעיניה נתנה באחר, מודים שיש לכפות.

126 שם, בעמ' קמד. על חיובו של בעל שהוא צרכן סמים, ראו גם תיק (אזורי פ"ת) 1-21-2263 הדין והדיין 1, 6 (התשס"ג).

127 ערעור תשנ"ד/168 אבן צור נ' אבן צור (לא פורסם, י"ד בכסלו התשנ"ה). הקטעים המצוטטים להלן הם מתוך פסק דינו של השופט חשין בבג"ץ 1371/96, לעיל ה"ש 108. תקציר פסק הדין התפרסם בהדין והדיין 2, 3 (התשס"ג).

בפועל, הוחלט לחייב את הבעל במתן גט, ומשסירב לכך – נשלח לכלא כדי לאכוף עליו את ביצוע הגירושין. עתירתו של הבעל לבג"ץ בעניין זה נדחתה, תוך קביעה "כי המפתח ליציאה מבית האסורים מצוי בכיסו של העותר: יתן גט ביד אשתו ויציא אל החופש".¹²⁸

לפני בית הדין הגדול נדון עניינם של בני זוג שנולדו להם שלושה ילדים, ואז עזב הבעל את הבית ועבר לחיות עם חברתו. במשך הזמן אף נולד להם ילד, ובעת הדיון הייתה צפויה לידה נוספת. בית הדין הגדול החליט "שיש מקום מבחינה הלכתית לכונן את המשיב לגט. וזאת מטעמים אלו: א. המשיב חי בנפרד מן המערערת, ומונע ממנה כל עניני אישות. ב. המשיב מתגורר בגלוי עם אשה אחרת. יש לו ממנה בת, וכן צפויה לידה נוספת. ג. המשיב אסר את המערערת עליו, בטענה כי ראה כמו עיניו שזינתה. ד. המשיב אינו מעוניין בכל קשר עם המערערת, והוא מנהל את חייו עם האשה האחרת. צירוף כל הדברים הללו, מספיק ודי לכופו לגט". בפועל, הוחלט לשלוח את האישה למאסר.¹²⁹

כיום, בעקבות גילוי מחלת האיידס, והחשש להידבקות במחלה כשהבעל חי עם נשים אחרות, משמש גורם הסכנה כנימוק מרכזי לכפיית גט על בעל הבוגד באישתו. ביטוי לכך ניתן בפסיקת בית הדין הרבני בירושלים בעניין הבא:¹³⁰ אשה הגישה תביעת גירושין נגד בעלה בעילה של בגידה. האישה הביאה עדויות לכך שהבעל בילה במספר מקומות מבודדים עם אישה אחת, וגם טענה שבעלה מסרב לחיות עימה חיי אישות. בית הדין פסק, כי:

הבעל חייב מיידית ליתן גט לאשה, הן לאור יחסי המין עם אשה זרה, והן לאור היותו מורד. למרות שלא הכל קבלו את דעת הרמ"א באבן העזר קנד א לפיה, אם יש ראיות ברורות (כפי שיש כאן) לכך שהבעל "רועה זונות", אזי ניתן לכופו גט, הרי שכאן יש להפעיל חשש של הדבקות ממחלות מין קשות, ועל כן מנועה האשה מחמתו. דהיינו, אין מקום שבית הדין יורה לאשה לחזור לחיי אישות עם בעלה מאחר שסכנה בדבר. במקרה כזה, ברור שניתן לחייבו ואף לכופו אותו ליתן גט.

128 בג"ץ 631/96 **אבן צור נ' בית הדין הגדול**, תק-על 96(2) 696 (1996). ראו גם פסק דינו של הרב ח' הרצברג, בתיק 1-21-8592 (אזורי חיי) ה' בניסן התשס"ה (פורסם באתר נבו). שם נאמר לגבי אשה שטענה מאוס עלי באמתלה מבוררת שאם הבעל לא ייעתר לדרישת האשה להתגרש, "יש מקום גם לכפותי, ובפרט שנראה שיש דברים בגו בטיעוניה שמבעל מתרועע עם אשה אחרת". (ההדגשה במקור).

129 ערעור (גדול) 1-21-2569 **הדין והדיין** 5, 10 (התשס"ד). פסק הדין הוא מיום כ"ז באלול התשס"ג.
130 תיק (אזורי י-ם) 1-21-5603 **הדין והדיין** 2, 4 (התשס"ג). פסק הדין הוא מיום כ"ג באייר התשס"ב. ראו גם תיק (אזורי ב"ש) 1-21-040135832 **הדין והדיין** 15, 3 (התשס"ז). גם שם נפסק, ש"מאחר והאישה הזו חייב להוציאה מצד הדין, אם כן אינו יכול להתנות שום תנאי בגרושיה... ואין בכך בכדי לעכב את מתן הגט".

3. כפייה בזרף של ברירה

כפי שנזכר לעיל, במקרה אחד בעבר, נמנע בית הדין מלפסוק כפייה ישירה, והסתפק בכפייה בדרך של ברירה. הרחיב את הדיבור בנושא כפיית גט בדרך של ברירה, הרב ח"ש שאנן, בפסק דין שניתן על ידי הרכב אחר של בית הדין הרבני בחיפה.¹³¹ מדובר היה בבני זוג שהמריבות ביניהם נמשכו שנים רבות, ועל אף חיובו בגט על ידי בית הדין הגדול, סירב הבעל לגרש. לפני בית הדין בחיפה מונחת הייתה, בין היתר, תביעת האישה לכפות את הבעל לתת לה גט. בפסק הדין נאמר, כי אין לבית הדין ספק "כי הבעל חי חיי אישות סדירים עם אשת איש... ולאחר שגרם לגירושיה, חי עם האסורה לו, וכל זאת בעודו נשוי, ואין כאן מעידה חד פעמית".¹³² באשר לתביעת האישה, נאמר בפסק הדין:

נראה שכל כהאי גוונא שהבעל חי ומנאף עם אשת איש, יש מקום לכפותו על דרך הברירה, דהיינו יש לחייב את הבעל בסכום כספי גבוה עד שלא יעשה אחת משתים: יעזוב את מי שהוא מנאף עמה, או יתן גט. וההסבר: על בית דין מוטל למנוע איסורים... והרי מן הדין מותר לכפות למנוע איסור עד שתצא נפשו, וכל שכן בממונו, וכל שכן איסור אשת איש... ומה שאין אנו עושים כן בכל האיסורים הוא מפני שאין כח בידינו, אבל בנידון זה שיש לנו כח לכפותו כל זמן שעושה תרתי: עוזב אשתו עגונה ובו בזמן הולך לחיק נכריה האסורה עליו באיסור חמור, חייבים אנו לכפותו, ואפשר לחייבו כל זה תחת שם מזונות מעוכבת, וכן משום בזיון בית הדין, ואין בכך כפייה על הגט.¹³³

להלן מבואר מדוע אין בכך משום כפייה על הגט (שעלולה להיות בעייתית, על פי המבואר בדברינו לעיל):

א. הרי הכפייה היא על דרך הברירה, וכפי שפסק הרא"ש ובשו"ע [אבן העזר סי' קנד, ח ו-כא (ברמ"א)]... ואם הוא מעצמו, כדי להנצל מזה יגרש, אין זה גט מעושה, שהרי אין כופין אותו על הגט כלל;¹³⁴ ב. כל מקום שמן הדין לכפות – אף שברור הדבר שיבוא מתוך כך לגט, רשאים בית דין לעשותו, וכפי שפסק התשב"ץ ח"א סי' א, ועל כן אף כשברור שיעדיף לגרש את אשתו מאשר לעזוב את הנואפת, יש לנו לכפותו.

131 תיק (אזורי חי') תשמ"ד/2182, פד"ר יד 183 (התשמ"ט).

132 שם, בעמ' 184.

133 שם, בעמ' 192.

134 מקור הדין הוא בשו"ת הריב"ש, סימן קכו, לגבי מורד באישתו: "אבל מה שהיו הבית דין יכולין לעשות לה, לכופף הבעל לשוב ולהיות אצלה... ולקיים מצות עונה... ואם הוא מעצמו כדי להנצל מזה יגרש – אין זה גט מעושה, שהרי אין בית דין כופין אותו על הגט כלל, אלא לקיים מצות עונה כפי יכולתו, כמו שחובה עליו מן הדין".

בהמשך פסק הדין, מובא נימוק נוסף לכפיית גט בענייננו:

הנדון שלפנינו הוא בעל החי עם אשה זרה... ולא רוצה לחזור ולחיות עם אשתו, אבל מאידך אינו רוצה לגרשה... כפי שנראה לנו גם האשה כיום אינה מוכנה לחיות עמו, ועל כגון זה כבר פסק רבינו ירוחם...¹³⁵ "כשאשה אומרת לא בעינא ליה [= רוצה אותן], יתן לי גט וכתובה, והוא אומר לא בעינא לך אבל איני רוצה ליתן גט... לאחר שנה כופין אותו לגרש והפסידה תוספת". ועל כן ברור שלדעת רבינו ירוחם יש לכפות את הבעל במקרה שלפנינו, ויש להעיר כי לא מצאנו בפוסקים מי שחולק על דעת רבינו ירוחם. ואם כן לכאורה לפנינו סיבה נוספת שיש לכופף את הבעל לגרש את אשתו.¹³⁶

ח. בעל שהוא הומוסקסואל

האם בעל שהוא הומוסקסואל דינו כרועה זונות? לבית הדין הרבני בתל-אביב הוגשה תביעת גירושין על ידי אישה נגד בעלה.¹³⁷ עילת הגירושין הייתה: הבעל הומוסקסואל. לטענת האישה, הצהיר הבעל אמנם עוד קודם הנישואין כי בעבר קיים יחסים עם גברים ולטענתו נרפא מכך, אבל לאחר הנישואין המשיך ביחסים אלה וחייה הפכו לגיהנום. בפתח הכרעת הדין קבע בית הדין, כי ההכרעה בשאלה, אם יש לחייב את הבעל במתן גט, אינה תלויה כלל בחומרת מעשיו של הבעל מחמת האיסור שבדבר, שכן היותו של אדם עבריין אינה עילה לחייבו בגירושין.¹³⁸ ההכרעה בשאלה זו תלויה, לדברי בית הדין, במידת הפגיעה באישה. בית הדין הביא את דברי הרמ"א בשם ספר האגודה וכן את דברי ערוך השולחן והסיק, כי "לדעת ערוך השולחן, הא דכופין ברועה זונות – לא משום חומרת החטא אלא שזה נוגע לה ישירות לעונתה". דעת בית הדין היא, כי מבחינת הפגיעה בעונתה של האישה, שווה דינו של הבעל, שהוא הומוסקסואל, לדינו של רועה זונות:

בנידון דידן ברור שיש להשוותו לרועה זונות, ואותו הטעם [שנתן] הערוך השולחן ישנו בודאי ובודאי, ואדרבה יתכן שבנידון דידן החשש יותר גדול, שאם יתמיד בקשריו עם גברים, לבסוף ימאס כלל שכיבת

135 ספר מישרים, לעיל ה"ש 118.

136 תיק (אזורי חי') תשמ"ד/2182, לעיל ה"ש 131, בעמ' 193. ראו גם פסק דינו של בית הדין הרבני בירושלים, מפי הרב מ' אלחדד, המובא בשו"ת ביכורי אשר, חלק א, סימן כג, בדבר בעל שנשא לאישה נוכריה וחי עימה בחו"ל מזה עשר שנים.

137 תיק (אזורי ת"א) 22-21-05740219, פד"ר כא 279 (התשנ"ט).

138 ראו המקורות המובאים לעיל, ה"ש 96.

הנשים, וכפי שידוע שרבים מאנשים מסוגו של הבעל אכן אינם רוצים אלא גברים, וזה קשור ישירות לאשה.¹³⁹

בדחתו את טענת הבעל כי האישה ידעה את מצבו, וסברה וקיבלה, כתב בית הדין, בין יתר דבריו: "ברור שיש כאן צערא דגופא, ובצערא דגופא לא מהני [= מועילה] מחילה אף אם מתנים בפירוש, ולכן טענת בא כוח הבעל שהאשה ידעה ולכן אינה יכולה להתחרט אין לה כל בסיס בהלכה". להלן מוכיח בית הדין, שגם לשיטת הסוברים שתנאי מועיל בעונה, "היינו אם מתנים בפירוש, אבל לא התנה בפירוש – לא מועיל. ואם כן בנידון דידן, אף אם אמנם נאמר שידעה שהוא מתעסק עם גברים, יתכן שחשבה שזה לא מפריע לחיי האישות שלהם ואת עונתה לא יגרע, ולכן כשמתברר שאכן גורע – לא יכול לומר: כיון שידעה, מסתמא ויתרה ומחלה".¹⁴⁰

טעם נוסף להשוואת דינו של הומוסקסואל לזה של רועה זונות הוא, שגם בו שייך נימוקו של ערוך השולחן (האמור ברועה זונות): "ואפשר שיש סכנה בדבר". כתב על כך בית הדין:

כיום לאחר שידוע ומפורסם לכל, כי חולי ה"איידס" שלא מצאו לו מרפא קשור מאוד ל'מחלה' זו של הבעל, צדק רב יש בתביעתה שאינה רוצה לסכן את עצמה... בתקופה זו שלצערנו הרב פשטה מחלת האיידס, איך יכולים להרגיע את האשה שתמשיך לחיות עם בעלה ותסמוך עליו שהוא ישמור על כללי היגיינה. גם בא כוח הבעל יודע כמה וכמה אנשים שמתו ממחלה זו אף ששמרו על כללי היגיינה בטוחים מאוד, ורק בגלל פעם אחת שלא שמרו, נדבקו במחלה... הרי בכל יום ובכל עת ובכל שעה עלול הבעל לפגוש אדם ברחוב שימצא חן בעיניו וכבר נמסר הוא בידי יצרו ואין חכמה ואין תבונה ואין דבר העומד בפניו.¹⁴¹

בהמשך דבריו קבע בית הדין, כי לאור הסכנה שבהמשך החיים המשותפים ביניהם, אם כן "אף אם האשה ידעה היטב בדיוק מה מצבו של הבעל, ואפילו אם הסכימה, אין שום הלכה האומרת: היות והסכמת, עלייך להמשיך ולחיות אתו על אף הפחדים והסכנות שיש בדבר".

מסקנת בית הדין הייתה, כי יש לחייב את הבעל במתן גט. נושא הכפייה לא נדון, מכיוון שתביעת האישה הייתה לחיובו של הבעל בגירושין. עם זאת נראה לומר, כי לאור העובדה שלמסקנתו הגיע בית הדין בעקבות יישום נימוקיו של בעל ערוך השולחן בענייננו, ואותם נימוקים נאמרו לעניין כפיית הבעל לגירושין, ממילא צריך לומר, שכשם שניתן לכפות רועה זונות לגרש, כך גם ניתן לכפות את הבעל ההומוסקסואל

139 תיק (אזורי ת"א) 22-21-05740219, לעיל ה"ש 137, בעמ' 283.

140 שם, בעמ' 285.

141 שם, בעמ' 286.

לגרש. יש לזכור גם, שגורם הסכנה הוא אחד המקרים שבהם על פי דין התלמוד כופים את הבעל לגרש,¹⁴² מה שמקל מאוד את האפשרות לכפות גט בעניין זה. פסיקה מפורשת, המצדדת בכפיית גט על בעל שהוא הומוסקסואל, ניתנה זה לא מכבר על ידי הרב יעזר אריאל, בבית הדין הרבני בטבריה. עניינו של פסק הדין היה תביעת גירושין שהגיש בעל נגד אשתו על רקע יחסיה עם נשים. מסקנת בית הדין הייתה, שיש לכפות על האישה להתגרש משום שלושה נימוקים: "א. מדין עוברת על דת. ב. מדין מורדת. ג. הבעל נושא את אשתו, על דעת שתהיה מיוחדת לו בלבד לחיי אישות, ולא לאחרים".¹⁴³ בשולי הדברים, התייחס הרב אריאל גם למקרה ההפוך, דהיינו: תביעת גירושין של אישה נגד בעלה על רקע יחסיו עם גברים. לדעתו, ניתן לכוף את הבעל לגרש, הן מצד היותו עובר על דת, במובן זה שהוא מצער אותה ביותר במעשיו החמורים, הן מצד זה שהוא ממעט בעונתה, והן מצד זה ש"כשם שאשה מקפידה על בעלה שלא יהא רועה זונות כך גם היא מקפידה על בעלה שלא יהא שטוף במשכב זכר, הן משום שאדעתא דהכי לא נשאת לו, והן משום שכתוצאה מכך הבעל מאוס בעיניה".

בסוף דבריו כותב הרב אריאל עוד,¹⁴⁴ ש:

יש לחלק בין בעל רועה זונות ובין בעל שהוא שטוף במשכב זכר: בעל רועה זונות, המעשה שלו הוא מגונה אבל זו תאוה שהיא בדרך הטבע, ואפשר שאשה מוכנה לוותר ולסלוח בדיעבד לבעלה. אבל משכב זכר זו תאוה חולנית בלתי טבעית ומאוסה ביותר, שבעל שיש לו פת בסלוח עושה מעשה תועבה של משכב זכר באופן קבוע... עוד יש להוסיף על פי דברי ערוך השולחן...¹⁴⁵ שברועה זונות יש סכנה לאשה. וכתב הגר"ע בצרי שליט"א,¹⁴⁶ שבזמן הזה שנפוצה מחלת האיידס, יש לכוף את

142 ראו בבלי, כתובות עז, ע"א, במשנה ובגמרא, בעניין מוכה שחין. ועל פי זה נפסקה ההלכה בשולחן ערוך, אבן העזר, סימן קנד סעיף א: "נעשה האיש מוכה שחין כופין אותו להוציא וליתן כתובה. ואף על פי שהיא רוצה לישוב עמו אין שומעין לה אלא מפרישין אותם בעל כרחם מפני שהיא ממיקתו", פירוש: בשרו נופל חתיכות חתיכות (באר היטב). ומכאן למדו הפוסקים שכל מחלה שלוקה בה הבעל ושיש בה כדי לסכן את האישה היא עילה לכפיית גט, ראו לעיל ה"ש 51.

143 תיק (אזורי ט"ב) תשס"ג/923, לעיל ה"ש 20, בעמ' קעד.

144 שם, בעמ' קעה.

145 לעיל, סמוך לה"ש 51.

146 פסיקתו של הרב עזרא בצרי מובאת על ידי צדוק ש' שושארד "מחלת איידס במשפחה" אסיא טז א-ב 100, 103 (התשנ"ח). ושם ציין המחבר, כי שמע מעוד גדולים פסק זה, "שכאשר הבעל נדבק באיידס על בני הזוג להתגרש", וציין לנשמת אברהם חלק ד, אבן העזר, סימן ב, ס"ק א, בעמ' קפב (התשנ"א), בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל ויבל"א הגר"ש אלישיב שליט"א. וראו דבריו בסוף מאמרו, בעמ' 104. ובנשמת אברהם חלק ה, חושן משפט, סימן תכ, ס"ק ב, בעמ' קמד-קמה דן

הבעל גם לדעת הבית יוסף,¹⁴⁷ בגלל הסכנה... לפי זה יש לכוף גם בעל הומוסקסואל לגרש בגלל הסכנה של האשה להיפגע ממחלת האיידס.

לפנינו פסיקה נוספת הנוגעת לבעל שהוא הומוסקסואל. המדובר בתביעה לתשלום הכתובה שהוגשה על ידי האישה לבית הדין בפתח-תקווה, לאחר שבני הזוג כבר התגרשו בהסכמה.¹⁴⁸ דעת המיעוט (הרב ש' פופוביץ) הייתה, כי:

נראה, היות והאיש הוא הומוסקסואל וחי בפועל עם גברים, מלבד האיסור החמור לפי דין תורה, זה גם פוגע קשה בחיי אישות, ביחסים שבין איש לאשתו, ורוב הנשים, אפילו החילוניות, לא תסכמנה לחיות עם בעל כזה. הדבר דומה ל'רועה זונות' שמוכא להלכה ברמ"א... בשם ה'אגודה' שכופין להוציא... ואין לטעון שהנטיה לכך היא כמו מחלה שלא ניתן להתגבר עליה, משתי סיבות: א) אם התורה הקדושה חייבה על זה סקילה, אם לא היה ניתן להתגבר על זה לא היה בזה סקילה מכיון שהוא אנוס. ב) במקרה שלנו שהוא מסוגל לחיות גם עם נשים וגם עם גברים, בודאי שהוא לא אנוס, וזה ענין של תאוה בלבד, שהרי יכול לחיות עם האשה. לכן יש לקבל את טענת האשה שהיא לא מסוגלת לחיות עם בעל כזה, ודרישתה לגט מוצדקת. ומאחר ומעשיו השליליים הנ"ל גרמו לפירוק המשפחה, ואין האשה אשמה בזה, חייב במלוא תשלום דמי הכתובה, למרות שתביעת הגט באה מצד האשה.

עוד נאמר בנימוקי דעת המיעוט, כי "מכיון שבידו לתקן, ואינו עושה כן, משמע שלא אכפת לו אם יתפרק קשר הנישואין והוי כאילו שהוא תובע את הגט, מכיון שהוא הגורם לזה. שאם לא כן, כל בעל שירצה להיפטר מאשתו ומדמי כתובתה, יבצע פעולה שיחייבו אותו בגט ואז יפטר מכתובתה". לדעת המיעוט, חייב הבעל גם בתוספת כתובה, שכן גם לשיטה שלא כתב לה על דעת שיידרש לגרש, מכל מקום כל שהוא הגורם לגירושין, הרי הוא נחשב כמגרשה מדעתו.

ואולם, דעת הרוב שם הייתה (מפי הרב ד' מלכא) שאין לחייבו בתוספת כתובה, משום שלדעת רבנו חננאל, "גם במקום שכופין לגט בגלל מום של הבעל או סיבה אחרת התלויה בו והוא גורם לתביעה, אין לחייבו בתוספת כתובה, שאומדים דעתו שלא התכוון להתחייב בתוספת כאשר הדרישה לגט תהא מצד האשה". לדעת הרוב, דינו של

בשאלה, אם מותר לאישה לסכן עצמה ולחיות עם בעל חולה איידס. ובסוף דבריו הביא בשם הגרש"ז אויערבאך, "שאיין לה לסכן את עצמה עבור שלום בית. ואם משום שיהיו לה ילדים, אדרבה תתגרש ותחתן עם אדם אחר ותביא ילדים בריאים לעולם".

147 ראו בית יוסף, לעיל ה"ש 67.

148 תיק (אזורי פ"ת) 1-64-4729 (לא פורסם, ' בשבט התשס"ד). בדין ישבו הרבנים ש' פופוביץ, מ' אוחנונה וד' מלכא. תקציר פסק הדין פורסם בהדין והדיין 6, 5-3 (התשס"ד).

בעל שהוא הומוסקסואל הוא כשל בעל המחוסר כוח גברא, הפטור מתוספת כתובה כשאישתו תובעת ממנו לגרשה.

אף שכאמור, שאלת החיוב או הכפייה לגרש לא עמדה שם על הפרק, לאחר שבני הזוג התגרשו כבר, מכל מקום נדרש בית הדין, בדעת הרוב, גם לשאלה זו. לדעת הרוב, בנסיבות המקרה, משהתברר כי הבעל לא גרע מעונתה של אישתו, ולא פגע אפוא בשעבודים הנובעים מן הנישואין, "לא פשוט שניתן לכוף לגירושין הואיל והמאיסות נובעת ממעשיו של הבעל שאינם פוגעים ישירות בשעבודים הנובעים מהנישואין". לדעת הרוב, בנסיבות בהן הבעל מכור לדבר מה – מה שגורם למאיסותו על ידי האישה, אין הוא חייב בכתובתה, ואינה נוטלת אלא מה שהכניסה לו בנדונייתה.

שונה הייתה מסקנת הרוב בבית הדין הרבני בירושלים. בבית הדין נדון עניינו של בעל שהודה במשכב זכר. הבעל חוייב בגט על סמך עדותו של חוקר ועל סמך הודאתו, וביחס לשאלת חיובו של הבעל בתוספת הכתובה נקבע:

כיוון שהוא גורם לגירושין ומחייבים אותו לגרש, לא יוכל לומר אדעתא דלמיפק לא יהיה לה, שהרי הוא הגורם שמוציאה בגט פיטורין, שאם יתקן דרכים לא יוציאה. אי לכך לא הפסידה תוספת כתובתה וחייב לשלם לה גם תוספת הכתובה [בנוסף לכך שלא הפסידה מתנות וזכויות למחצית הדירה].¹⁴⁹

ט. חיוב האישה בגט כשהבעל בוגד

כלום זכאי בעל הבוגד באישתו, וחי עם אישה אחרת, לדרוש שיחייבו את האישה בגירושין? בני זוג חיו בנפרד תקופה ממושכת, ובמהלך הזמן הזה חי הבעל עם אישה אחרת שממנה נפרד, ושוב מצא אישה אחרת וחי עימה. הבעל הגיש תביעת גירושין לבית הדין הרבני בתל-אביב בטענה של מאיסות מוחלטת, ואילו האישה התנגדה ודרשה שבעלה יחזור לחיות עימה. תביעת הבעל נדחתה, ובית הדין הגדול אישר את פסק דינו של בית הדין האזורי. בין היתר, קבע בית הדין הגדול:

גם אם נכון הדבר שטענת האשה הינה מתוך נקמנות גרידא והאשה יודעת שהבעל לא יחזור אליה – למרות זאת לא יוכל לחייב את האשה בקבלת גט ללא עוול בכפה, ולא משום שהלך הבעל לרעות בשדות זרים יגיע לו זכות לחייב את האשה בגט.¹⁵⁰

149 תיק (אזורי י-ם) 2-21-7647, לעיל ה"ש 65.

150 ערעור (גדול) 1-21-0960 **הדין והדיין** 2, 11 (התשס"ג). ראו גם הפסיקה המאוזכרת בתיק (אזורי רח') 1-21-8249 (פורסם באתר נבו. מיום ט"ז בשבט התשס"ו). בדין ישבו הרבנים

בעניין אחר, דובר בבני זוג שהשלום לא שרר ביניהם. בין היתר, בגד הבעל באישה עם אישה אחרת. מטעמים שונים החליט בית הדין הרבני בתל-אביב לחייב את האישה בגט. היא ערערה על כך, ובית הדין הגדול החליט לקבל את הערעור. בפסק הדין צויין, בין השאר, "כי יש שבועה בכתובה שלא ישא אשה על אשתו, ולא זה המקרה שיש לחייבה בגירושין". עוד נאמר שם, כי בית הדין האזורי התייחס בסלחנות לבגידת הבעל באשתו, ובנסיבות המקרה לא שקל בית הדין נכונה את המציאות.¹⁵¹

אכן, התוצאה תהא שונה בנסיבות בהן האישה אשמה בקרע שנוצר בינה לבין בעלה. על פי פסיקת בית הדין הגדול, "במידה והקרע בין הצדדים נבע מסיבות התלויות באשה, ולאחר פרוץ הקרע מצא הבעל ניהומים אצל אשה אחרת – למרות שאנו מגנים התנהגות זו – אין בזה למנוע את חיוב האשה בגט, במידה והיא אשמה בקרע שנוצר".¹⁵²

יתרה מזו, גם אם אין לקבוע שהאישה אשמה בגירושין, אבל שני הצדדים חפצים בגירושין, ובפועל גם חתמו על הסכם גירושין, אלא שהאישה מבקשת עתה לשפר את מצבה הכלכלי ומעכבת את ביצוע הגירושין, יש מקום לחייבה בגט, גם אם הבעל חי עם אישה אחרת. כך נקבע בפסיקה אחרת של בית הדין הגדול, בה נאמר, בין היתר:

גם אם לבעל אשה אחרת, לא נוכל להתעלם מן העובדה שהצדדים בנפרד תקופה ארוכה ושניהם חפצים בגירושין. "אשה אחרת" או "פילגש", אינה מילת קסם שבגללה נדחית תביעת גירושין. קורה לא אחת – למרות הסתייגותנו מדרך זו – שאדם הנמצא בהליכי גירושין תקופה ארוכה או שחייבו בביתו אינם חיים, אינו יכול לעמוד בנסיון ומוצא לעצמו אשה אחרת. כאמור, יש לגנות את הדבר, אבל לא ניתן לומר שזו הסיבה לגירושין. פעמים רבות, זו תוצאה, ולא סיבה. לנו חשובה יותר ההכרה שכיום שני הצדדים רוצים בגירושין, והמלחמה מתנהלת על שיפור תנאי הסכם הגירושין. לנו חשוב לדעת שהסכם הגירושין בוצע בפועל על ידי שני הצדדים ברצון חופשי, אלא שהאשה

נ' גורטלר, "שחור וצ' אשכנזי; תיק 2-21-5714 (פורסם שם, י"ח בשבט התשס"ו). בדין ישבו הרבנים י' זמיר, ש' שפירא וא' שינדלר.

151 ערעור 1-21-1482 (לא פורסם, ט"ו בכסלו התשס"ה). בדין ישבו הרבנים מ' טופיק, ש' בן שמעון וח' איזירר. יחד עם זאת, קבע בית הדין, שבנסיבות המקרה אין סיכוי לשלום בית. הבעל חזר ותבע גירושין בטענה שחזר לגור בבית בקביעות, אבל דבר לא השתנה והאישה מעוררת פרובוקציות נגדו וכו'. בית הדין האזורי החליט לקבל את תביעת הבעל ולחייב את האישה בגירושין (פסק דין בתיק 1-21-0325 (לא פורסם, ל' בתשרי התשס"ו)). בדין ישבו הרבנים א' שיינפלד, א' ריגר וד' דומב.

152 ערעור 1-21-058281148 (לא פורסם, י"א בחשוון התשס"ו). בדין ישבו הרבנים ש' דיכובסקי, ש' בן שמעון וע' בר שלום.

החליטה שכדאי לה לשפר את מצבה הכלכלי... על כן, יש לקבל את הערעור ולקבוע חיוב בגט.¹⁵³

י. סוף דבר

בגידת הבעל באישתו עם אישה אחרת, בין באופן חד-פעמי ובין באופן קבוע ומתמשך, היא הפרת תנאי בסיסי בנישואין, ומזכה את האישה בתביעתה לחיוב הבעל בגירושין. תנאי מוקדם לחיובו של הבעל במתן גט הוא, שהאישה תוכיח תביעתה בעדים או בהודאת הבעל. בית הדין לא יחייב את הבעל בגירושין אלא לאחר התראה, ולאחר שיתברר שהבעל אינו מוכן לחזור מסורו והוא ממשיך בדרכו. אם יחויב הבעל במתן גט והוא יסרב לכך, יש די מקורות בהלכה ובפסיקה הרבנית החדישה לכפיית הבעל למתן גט לאישתו, על כל פנים בדרך של ברירה. דהיינו, בידי בית הדין לחייב את הבעל בסכום כספי גבוה, עד שלא יעשה אחת משתיים: יעזוב את מי שהוא מנאף עימה, או יתן גט. אם יתן הבעל גט, הרי שלדעת הפוסקים אין כל חשש לגט מעושה, כיוון שהבעל לא אולץ לגרש, אלא ניתנה בידו הברירה, ועל כן ההחלטה היא שלו ומרצונו החופשי.

לעניות דעתי, לא צריכה להיות כל מניעה בעד בית הדין מלכפות גט על בעל הבוגד באישתו, גם בדרך של כפייה ישירה. הטעם החשוב ביותר לכך הוא: הסכנה שבהמשך החיים המשותפים עם בעל, החי עם נשים אחרות. כאשר יש סכנה בהמשך החיים המשותפים, הרי שלפנינו דין התלמוד, המאפשר כפייה, ואין כל צורך לדון בדעות פוסקים, שלפעמים הן שנויות במחלוקת. אם בעבר, עלולה הייתה התנהגות מופקרת של הבעל לחשוף אותו לסכנת הידבקות במחלות מין, שאין בהן בהכרח סכנת מוות, הרי עתה, עם גילוייה של מחלת האיידס, שהיא מחלה קטלנית, עלולה התנהגותו המופקרת של הבעל לחשוף אותו לסכנת הידבקות במחלה נוראה זו, שלפי שעה אין לה מרפא ושתוצאתה הוודאית היא מוות. אישה, שבעלה חי עם נשים אחרות ועלול להידבק בכל רגע במחלה, עלולה להידבק גם היא – מה שמעמיד אותה בסכנת מוות. גם אם מדובר היה בספק סכנה, הכלל הוא: "חמירא סכנתא מאיסורא", ואין לדרוש מאישה להעמיד עצמה אפילו בספק סכנה. אם בעבר – קודם בואה של מחלה זו לעולם – היה מקום לחששות הלכתיים שונים בהקשר של כפיית גט על בעל הבוגד באישתו, הרי שבמציאות שנוצרה כיום, דומה, שבתי הדין הרבניים מחוייבים לפסוק כפיית גט כשמוכחת בגידת הבעל, שהרי אין דבר העומד בפני פיקוח נפש.

153 ערעור 1-21-057242588 (לא פורסם, כ' בחשוון התשס"ז). בדין ישבו הרבנים ש' דיכובסקי, ע' בר שלום וח' איזירר.